

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

מרן **יואל טייטלבוים** זללה"ה

אבדק"ק פאטמאר יע"א

סעודה שלישית פרשת

נח תשי"ד

דרושים וביאורים בענין דור הפלגה

- אנשי דור הפלגה: היה בהם ג' כתות • אמרו לאברהם אִתָּה גִּבּוֹר בּוֹא וְסִיעֵ לָנוּ •
- כוחם בא מלשון הקודש • היו מסוכנים יותר מאנשי סדום • אברהם לא רצה להתפלל בעבורם • היה להם הצלחה גדולה זמן רב • צדדו נפשות בכל אופנים •
- נמרוד לָחַם עִם אֲבֹרָהָם ורצה להרגו אבל הסכים שישתתף בבניית המִּגְדָּל •
- חֲנוּךְ בֶּן יִרְדְּ וְאַלְיָהוּ הַנָּבִיא נִתְּעָלוּ כמלאכי השרת • דורו של אברהם •
- כשמתגבר כח המומאה אין שומעים לקול תוכחה של אבות והוקנים •
- איזהו גבור הכובש את יצרו • לֵית נְהוֹרָא אֱלָא הֵהוּא דְנִפְיָק מִגּוֹ חֲשׂוּכָא •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשע"ט לפ"ק

יצא לאור ע"י
מערכת "לשון קדשו"
מאנטריאל קאנאדא
1-514-585-3040
קונטרס 76

לשמיעת הדברות קודש:

072-3333419 (בארץ ישראל) **1-718-298-4641**

(פון אייראפע 072-3333419-972+)

צו הערך די תורה ס"ג נח תשי"ד

דרוקט: # → 214 → 1 → 16 (דרוקט אלע נומערן אינאיינעם)

(36 מינוט) זייער קלאר

זכות הקונטרס נתגדב

לרגל שמחת נישואי

החתן אברהם מנחם נ"י בן הר"ר יהושע חיים שווארץ הי"ו

עב"ג בת הר"ר ישראל שפיטצער הי"ו

ובעת שמחת לבו נגיש ברכותינו הנאמנות בתור הכרת הטוב על אשר עמד לימיננו בכל עת ועונה
והגדיל לעשות לזכות את הרבים בלימוד ספרי רביה"ק זי"ע

•

ועל הטוב יזכר

הר"ר ישעי' יעקב הכהן בירנבוים הי"ו

על נדבתו החשובה לרגל נישואי נכדתו בת חתנו הר"ר אברהם הכהן הערמאן הי"ו

עב"ג החתן בנימין זאב נ"י בן אלי' נחום אייכלער הי"ו

•

זכות רביה"ק זי"ע יגן עליהם, שזיווגם יעלה יפה, ויזכו להעמיד דורות ישרים
ומבורכים, בנחת ובשמחה, לעטרת תפארת אבותם

לע"נ מרת אסתר מלכה ב"ר יוסף ע"ה ליכט

נפטרה ער"ח חשון שנת תשט"ז לפ"ק - מגו"כ בעיר סארוואש אונגארן

קושיזות ודיוקים בענין דור הפלגה

א

[וַיְהִי כָּל הָאָרֶץ שְׁפָה אֶחָת וּדְבָרִים אֶחָדִים וּגּו', וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ הִבֵּה נִלְכְּנָה לְבָנִים וּגּו', וַיֹּאמְרוּ הִבֵּה נִבְנֶה לָנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַּשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם פֶּן נָפוּץ עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ וּגּו', וַיֹּאמֶר ה' וּגּו' הִבֵּה נִרְדָּה וְנִבְלָה שֵׁם שְׁפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שִׁפְתֵי רֵעֵהוּ, וַיִּפֹּץ ה' אֶתֶם מִשָּׁם עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ וַיַּחְדְּלוּ לִבְנֵת הָעִיר].

במדרש דרשו הפסוק אֲשֶׁר־הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הֵלֵךְ וּגּו', על "נח", לענין דור אנוש, דור המבול, ודור הפלגה. [איתא במדרש רבה סוף פרשת בראשית (כו, א) בפסוק וַיְהִי נֹחַ בֶּן חָמֶשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, כתיב (תהלים א, א-ב) אֲשֶׁר־הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הֵלֵךְ בַּעֲצַת רָשָׁעִים. אֲשֶׁר־הָאִישׁ זֶה נֹחַ וכו', אֲשֶׁר לֹא הֵלֵךְ בַּעֲצַת רָשָׁעִים]^א זֶה דֹּר אָנוּשׁ, וּבִדְרֹךְ חֲטָאִים לֹא עָמַד זֶה דֹּר הַמִּבּוּל, וּבְמוֹשֵׁב לְצִים לֹא יָשָׁב זֶה דֹּר הַפִּלְגָה, [פִּי אֶם] בְּתוֹרַת ה' חֲפָצוֹ [אלו שבע מצות שנצטווה] וּבְתוֹרַתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וְלַיְלָה שֶׁהֵבִין דָּבָר מִתּוֹךְ דָּבָר, שֶׁהִקְרִיב קִרְבָּנוֹת, [אִין אִזִּי ווייטער] דָּעַר גֶּאָנְצֶער מִדְּרַשׁ.

על כל פנים דרש'נט דער מדרש די גאנצע פרשה [של תהלים קאפיטל א] אויף נח'ן.

ב

ובגמרא דרשו פסוק זה על "אברהם אבינו", לענין דור הפלגה, אנשי סדום, ואנשי פלשתים. [און די גמרא אין עבודה זרה (יח:) דרש'נט די זעלבע אויף אברהם אבינו, אֲשֶׁר־הָאִישׁ זֶה אֲבִרָהָם אֲבִינוּ, אֲשֶׁר לֹא הֵלֵךְ בַּעֲצַת רָשָׁעִים זֶה דֹּר הַפִּלְגָה, וּבִדְרֹךְ חֲטָאִים לֹא עָמַד זֶה אָנְשֵׁי סְדוֹם, [שנאמר] וְאָנְשֵׁי סְדוֹם רָעִים וְחֲטָאִים (וירא יג, יג), וּבְמוֹשֵׁב לְצִים לֹא יָשָׁב דָּאָס דרש'נט ער אויף די פלשתים.

ג

והשינוי בין דרשות הגמרא והמדרש לענין על מי קאי לשון רשעים, חטאים, ומושב לצים, זה מובן שפיר, והוא תלוי לפי הדורות שחיו בהם נח ואברהם. מילא ס'איז דאך מובן לויטן סדר הדורות [שינוי הדרשות שבין נח לאברהם, לענין מי הם רשעים, חטאים, ומושב לצים]. אויף נח'ן קען מען זאגן "דור אנוש" און "דור המבול" [שהיו בימיו], אָבֶעֱר "סדום" קען מען נישט זאגן, ווייל דאָס איז נישט געווען אין נח'ס צייטן. אויף אברהם אבינו קען מען ווידער נישט זאגן "דור אנוש" און "דור המבול", ווייל אברהם אבינו איז דאך נאָכנישט געווען ביים דור אנוש און ביים דור המבול, איבערדעם גייען די דרשות [שאצל אברהם] אויף שפעטערע זאכן [דור הפלגה וסדום ופלשתים].

ד

התחלת קושיא א - ב - ג. אבל יש עוד להבין החילוקים שבין הגמרא והמדרש לענין הלשונות של לא הֵלֵךְ, לֹא עָמַד, וְלֹא יָשָׁב נֹאָר דָּאָס עֲנִין [מה שצריך להבין], מילא ס'איז דאך אודאי אלו ואלו דברי אלקים חיים, דברי חכמינו ז"ל, ס'איז ביידע אמת. דער פסוק איז דאך ברוח הקודש,

^א כאן מתחיל הריקארדינג, וחסר שם קצת בתחלת הדרוש.

ס'ווייזט דאָך אויף אַלדינגס, ווייזט עס אויף ביידע, אויף נח און אויף אברהם אבינו.

נאָר דאָס ענין ברויך מען פאַרשטיין [להבין החילוקים שבין הגמרא והמדרש לענין שינוי הלשונות של לא הִלֵּךְ, לא עָמַד, ולא יָשָׁב, וכדלהלן].

ה

בגמרא מבואר דיש חילוק גדול בין לשונות אלו, הִלֵּךְ, עָמַד, ויָשָׁב

ס'איז דאָ אַ מאמר חכמינו ז"ל, [שמדייק בגופיה דקרא] אַשְׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא "הִלֵּךְ" [בַּעֲצַת רְשָׁעִים], – טאַקע אין די גמרא 'דאַרטן' (בעבודה זרה יח.), – וּבִדְרֹךְ חֲטָאִים [לא "עָמַד"] וּבְמוֹשָׁב לִצִּים לֹא "יָשָׁב", [דקשה] כיון שלא "הִלֵּךְ" [בַּעֲצַת רְשָׁעִים, אם כן בודאי] לֹא "עָמַד" ולא "יָשָׁב", וואָס דאַרף מען עפעס זאָגן "לֹא יָשָׁב", ס'איז דאָך אַ כל שכן, אַז ס'איז "לֹא הִלֵּךְ וְלֹא עָמַד" איז דאָך אודאי אַז "לֹא יָשָׁב".

זאָגט די גמרא, טאַקע פאַרדעם, האָ בהא תליא, ער דערציילט מיר [לומר לך שאם הִלֵּךְ סופו לַעֲמֹד^ב ואם עָמַד סופו לִישָׁב ואם יָשָׁב סופו לָלוּךְ, ורק] כיון שלא הִלֵּךְ לֹא עָמַד, וכיון שֶׁלֹא עָמַד לֹא יָשָׁב. [ווייל] טאַמער לאַזט מען נאָך, און מ'איז קודם 'הִלֵּךְ' דאַרטן, איז מען שוין שפעטער קומט נאָך [אַז מ'בלייבט שטיין דאַרטן], איז מען 'עָמַד'. און אַז מען 'שטייט' דאַרטן אין אַזאַ חברותא, ברענגט עס דערנאָך ווייטער אַז טאַקע יָשָׁב, אַז מען 'זיצט' בְּמוֹשָׁב לִצִּים. [ורק] אַז מ'הייבט אָן פון אָנהייב אַז מ'איז לֹא 'הִלֵּךְ', אַז מ'הייבט זיך [בתחלתו], דעמאָלטס ווייסט מען איז מען פאַרזיכערט אַז לֹא 'עָמַד' און לֹא יָשָׁב.

[אַזוי] איז אויך דאָ איין מימרא [בגמרא].

ו

אַבער אויף אַלנפאַלס [יוצא לנו], איז דאָך [הלשון] לֹא "יָשָׁב" איז דאָך מער [גרוע] פון לֹא "עָמַד"^ג, און "עָמַד" איז מער [גרוע] פון "הִלֵּךְ". אַז מען 'גייט' נאָר דורך, איז שוין בלייבט מען דאַרט 'שטיין', און מען 'זיצט' דאַרטן. [ונמצא שהמדרגה המשובחת והמעולה שביניהם, שאף לא הלך, ואז בטוח שלא יעמוד ולא ישב (דברי יואל)].

[ולפי זה] ברויך מען דאָך פאַרשטיין [שינוי הלשונות הללו הנדרשים על נח ואברהם, דלפי האמור הרי] 'עָמַד' איז דאָך מער [גרוע] פון 'הִלֵּךְ', אַזוי זאָגט דאָך די גמרא כיון שלא הִלֵּךְ לֹא עָמַד, נו וואָס איז דער פשט.

ז

קושיא א

להבין חילוקי הלשונות הנדרשים על אברהם אבינו, בדור הפלגה נאמר שלא הִלֵּךְ כלל, ובאנשי סדום נאמר שלא עָמַד, דמשמע אבל הִלֵּךְ

(א) קודם [יש להתבונן בשינוי הלשונות] ביי אברהם אבינו.

ביים דור הפלגה שטייט לֹא "הִלֵּךְ" [בַּעֲצַת רְשָׁעִים].

^ב פירש רש"י: אם הִלֵּךְ סופו לעמוד. 'הִלֵּךְ' משמע בהעברה בעלמא, סופו לעמוד ולהתעכב ביניהם מעט. והכי קאמר, אשרי שלא הִלֵּךְ, ומתוך שלא הִלֵּךְ לא עָמַד, ומתוך שלא עָמַד לא יָשָׁב, הא אם הִלֵּךְ סופו לעמוד כו'.

^ג פירוש שאם "ישב" שם, זה גרוע יותר מאם רק "עמד" שם.

[וואצל] ובדרך חטאים, ביי סדום, שטייט נאָר לאַ "עמֶד", 'הֶלֶךְ' איז דאָך ווייניגער [געטון], זעט דאָך אויס אַז ביי אנשי סדום [רק לאַ 'עמֶד', אבל] "הֶלֶךְ" איז יאָ געווען, נאָר לאַ 'עמֶד'.

[ולכאורה] וואָס איז דער חילוק, פאַרוואָס ביים דור הפלגה איז געווען ניטאַמאָל לאַ "הֶלֶךְ" און דאָרט [באנשי סדום] איז געווען לאַ "עמֶד" [דמשמע אבל 'הֶלֶךְ'].

ח

קושיא ב

להבין חילוקי הלשונות הנדרשים על נח, בדבור אנוש שלא הֶלֶךְ כלל, ובדור המבול נאמר שלא עָמַד, דמשמע אבל הֶלֶךְ, ובדור הפלגה נאמר רק שלא יָשָׁב, דמשמע אבל הֶלֶךְ וְעָמַד

(ב) ווידעראום ביי נח'ן שטייט גאָר.

ער איז גאָר ביים דור הפלגה [לאַ "יָשָׁב", דמשמע אבל הֶלֶךְ וגם עמֶד], ובמִשְׁכָּב לְצִים [לאַ יָשָׁב] גייט אַרויף [בנח] אויפן דור הפלגה, שטייט גאָר לאַ "יָשָׁב", [ומשמע] איז דאָך גאָר געווען 'עמֶד' אויכעט דאָרטן, וואָרן דאָס איז דאָך ווייניגער [=עמֶד] הוא פחות מן יָשָׁב, אַז [שאמר הכתוב] נאָר לאַ "יָשָׁב", זעט דאָך אויס [אַז] 'עמֶד' איז יאָ געווען, נו פאַרוואָס איז אַזוי ווייט יאָ געווען ביי נח'ן [שהלך ועמד, און] נאָר לאַ 'יָשָׁב'.

און ביים דור המבול, דאָס איז דאָך געווען טאַקע 'זיין' דור, ער איז נאָר געווען 'איינער אַליין' [נגד כל העולם] (ועיין להלן אות נ-נא), און ס'שטייט נאָר לאַ "עמֶד" [דמשמע אבל 'הֶלֶךְ'. ועוד כי] ס'שטייט גאָר לאַ "עמֶד" וואָס ס'איז ווייניגער ווי לאַ "יָשָׁב", [דאף 'עמידה' לא היה שם].

[ולעומת זה] ביים דור הפלגה איז ער שוין מער געוועזן [ביניהם, שגם עָמַד ביניהם ולא רק שֶהֶלֶךְ שם, והיה רק] לאַ "יָשָׁב" [בלבד], זעט אויס [אַז] "עמֶד" יאָ.

ברויך מען דאָך פאַרשטיין די אַלע חילוקים, קודם פאַרוואָס דאָ [בדור אנוש] איז נאָר געווען [אפילו] לאַ "הֶלֶךְ", און דאָ [בדור המבול] איז ער געווען לאַ "עמֶד", און דאָ [בדור הפלגה] איז ער געווען לאַ "יָשָׁב". ביים דור אנוש איז ניטאַמאָל 'הֶלֶךְ', און ביים דור המבול איז נאָר לאַ 'עמֶד', אָבער 'הֶלֶךְ' יאָ, וואָרן די גמרא זאָגט דאָך [אַז] אַזוי איז דער סדר [שמקודם הוא הולך ורק אח"כ הוא עומד ויושב], און ביים דור הפלגה איז נאָר לאַ 'יָשָׁב', און 'עמֶד' יאָ.

וואָס איז דער חילוק, דאָס ברויך מען דאָך פאַרשטיין.

ט

קושיא ג

וכן יש להבין חילוקי הלשונות שבין נח לאברהם, לענין דור הפלגה גופיה, שבנח נאמר רק שלא יָשָׁב, דמשמע אבל הֶלֶךְ וְעָמַד, ובאברהם נאמר שאף לא הֶלֶךְ בעצת דור הפלגה

(ג) און 'ווידעראום' ביי אברהם אבינו איז געווען פאַרקערט [מבנח, לענין דור הפלגה], איז ביים דור הפלגה געווען גאָר לאַ "הֶלֶךְ" [וכל שכן שלא עָמַד ויָשָׁב, מה שאין כן בנח כתיב רק שלא "יָשָׁב", ומשמע אבל הֶלֶךְ וְעָמַד ביניהם]. דער "לאַ עמֶד" שטייט הערשט ביי אנשי סדום, אַז דאָרטן איז עס געווען [לאַ "עמֶד", דמשמע אבל 'הֶלֶךְ'].

דאָס אַלעס ברויך מען פאַרשטיין. דאָס אַלעס צו פאַרשטיין [כל אלו השינויים], וואָס דער חילוק איז, פאַרוואָס דאָ איז אַזוי און דאָ איז אַזוי.

קושיא ד

במדרש איתא שבנוי המגדל באו ואמרו לאברהם בוא וסייע לנו "שאתה גבור"

ס'שטייט אין מדרש תנחומא¹, ביים דור הפלגה האָבן זיי געזאָגט פֿאַר אברהם אבינו, אתה גבור, דו ביסט אַ גבור, [בוא] סייע לנו, זאָלסט אונז צוהעלפן, נַעֲשֶׂה לָנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֵאשׁוּ בַשָּׁמַיִם.

הָאָט אברהם אבינו געענטפערט אַתֶּם עֲזָבְתֶּם אֶת מִגְדָּל עַז שֵׁם ה', וְאַתֶּם אוֹמְרִים נַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם.

הוא ענין פלא למה הוצרכו לגבורת אברהם, והלא כל הדור סייעו לבנין המגדל, ובדאי היה ביניהם גבורים אחרים (ד) לכאורה איז דאָךְ עפעס אַן ענין פלא, וואָס עפעס - קודם - האָבן זיי אברהם אבינו געטראָפֿן פֿאַר אַ "גבור", דאָס 'גאַנצע דור' הָאָט 'געמאַכט און געאַרבעט', [און] ס'איז [דען] נישט געווען קיין גרעסערע גבורים [בין אנשי הדור]?, וועגן דעם האָבן זיי אים גערופֿן [לסייע להם] ווייל ער איז אַ 'גבור'?

יא

קושיא ה

מה היה סברתם לחשוב שאברהם אבינו יצטרף עמהם לבנין המגדל, שנעשה בכוונה לעבודה זרה וכפירה. - וגם כי הרי רצו בוה להמליך את נמרוד הרשע על כל העולם, ונמרוד היה המצודר נפשות להמרדן בהקב"ה. - וגם הוא היה נלחם תמיד עם אברהם אבינו?

(ה) און דערנאָך וואָס איז עפעס אַ הוה אמינא בעולם [שאברהם אבינו יצטרף עמהם, הלא] דעם דור הפלגה [היתה כוונתם לשם עבודה זרה ומינות], ווי רש"י ברענגט² (יא, א), חכמינו ז"ל האָבן געזאָגט, זיי האָבן געזאָגט הָבָה [נבְּנֶה לָנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֵאשׁוּ בַשָּׁמַיִם, שאמרו] נִבְקִיעַ הָרָקִיעַ לְהִלָּחֵם בּוֹ. זיי האָבן געוואָלט לוחם זיין מיט הקדוש ברוך הוא, ס'איז געווען עבודה זרה, נַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם [ואין שם אלא עבודה זרה, שנאמר (משפטים כג, יג) וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תִזְכְּרוּ]. מיט מינות.

יב

און דער 'ראש' [שלחם] איז געווען נמרוד, נמרוד הָאָט דאָךְ זיי צוזאַמגענומען. ווי ס'שטייט אין פרקי דרבי אליעזר (פרק כד) זיי האָבן געוואָלט דאָרטן מַמְלִיךְ זיין נמרוד'ן אויף דער גאַנצער וועלט.

¹ בילקוט שמעוני (תהלים רמז תשג) בשם תנחומא (הישן, מהדורת באבער, וירא סימן כד) וכן הוא במדרש תהלים (כו, ד): לֹא יִשְׁכַּבְתִּי עִם מְתֵי שָׁוָא (תהלים שם), מְדַבֵּר באברהם. לֹא יִשְׁכַּבְתִּי עִם מְתֵי שָׁוָא, אלו אנשי מגדל, בָּאוּ וְאָמְרוּ לאברהם בוא וסייע לנו, שאתה גבור, ונבנה מגדל וראשו בשמים. אמר, הנחתם מִגְדָּל עַז שֵׁם ה' (משלי יח, י), ואתם אוֹמְרִים וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם (נח יא, ד).

² ברש"י (יא, א): וְדִבְרֵי אֲחֵדִים. באו בעצה אחת, ואמרו, לא כל הימנו שְׂיָבוֹר לוֹ את העליונים, נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה. דבר אחר על יחידו של עולם. דבר אחר וְדִבְרֵי אֲחֵדִים (ס"א דברים חדים), אמרו אחת לאלף ותרנ"ו שנים הרקיע מתמוטט כשם שעשה בימי המבול, באו ונעשה לו סמוכות.

³ בגמרא (סנהדרין קט). דור הפלגה אין להם חלק לעולם הבא וכו'. אמר רבי ירמיה בר אלעזר, נחלקו לשלש כיתות, אחת אומרת נעלה ונשב שם, ואחת אומרת נעלה ונעבוד עבודה זרה, ואחת אומרת נעלה ונעשה מלחמה. זו שאומרת נעלה ונשב שם הִפְיָצָם ה', וזו שאומרת נעלה ונעשה מלחמה נעשו קופים ורוחות וְשָׂדִים וְלִילִין, וזו שאומרת נעלה ונעבוד עבודה זרה כִּי שֵׁם כָּל ה' שִׁפְתָּ כָּל הָאָרֶץ. - תניא, רבי נתן אומר, כולם לשם עבודה זרה נתכוונו, כתיב הכא נַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם, וכתיב התם (משפטים כג, יג) וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תִזְכְּרוּ, מה להלן עבודה זרה אף כאן עבודה זרה. - אמר רבי יוחנן, מִגְדָּל, שליש נשרף שליש נבלע שליש קיים. אמר רב אויר מגדל משכח וכו'.

⁴ מלשון הפייט בסדר העבודה ליוכ"פ: טָעוּ בַּעֲשָׂרָם וּבְנוּ מִגְדָּל. וְיֹאמְרוּ לָנוּ וְנַעֲלֶה וְנִבְקִיעַ הָרָקִיעַ לְהִלָּחֵם בּוֹ.

דאָס האָט "נמרוד" דאָך זיי צוזאַמגענומען, און נמרוד איז דאָך געווען דער [וואָס] שהמריד את כל העולם כולו על הקדוש ברוך הוא".

[ועל נמרוד נאמר בפרשתן (י, ח-ט)] הוא החל [להיות גבר בארץ, הוא היה גבר ציד לפני ה'] על כן יאמר כנמרד גבור 'ציד' לפני ה', ער האָט 'מצוד' געוועזן די נפשות אויף מורד צו זיין אין השם יתברך.

יג

[און] בפרטיות מיט אברהם אבינו, איז דאָך ידוע אין דברי חכמינו ז"ל [שנמרוד לָחם עמו ורצה להורגו].

ער האָט נאָך גערופן דעם פאָטער [תרח] נאָך איידער ער [אברהם] איז געבוירן געוואָרן, די חוזים בכוכבים האָבן געזאָגט ס'קומט דאָ אַרויס ס'ווערט דאָ געבוירן אברהם אבינו [שעתיד לצאת ממנו אומה שתירש העולם הזה והעולם הבא], און ער האָט אים געוואָלט הרג'נען, ער האָט גערופן דעם פאָטער ער זאָל אים הרג'נען נאָך פריער, און ער [אברהם] איז געווען באַהאַלטן [במערה ג' שנים, ועי"ז ניצול מיד נמרוד].

ער [אברהם] האָט [דאָך תמיד] 'לוחם' געווען מיט נמרוד'ן.

נמרוד האָט דאָך אים אַריינגעוואָרפן אין כְּבֶשֶׂן [הָאֵשׁ], אין אור כְּשֵׁדִים. דאָס איז געווען בעצת נמרוד [וכדכתיב] [לך יד, א] וַיְהִי בַיָּמִי אֲמֶרְפֶּל, [ופירש רש"י] 'אֲמֶרְפֶּל' זה נמרוד, ער איז 'שאמר' [לאברהם] 'פול' [לתוך כבשן האש]^א, ער האָט געהייסן אַריינעוואָרפן אברהם אבינו'ן לתוך כבשן האש. דאָס איז דאָך געווען טאַקע נמרוד, און דורכדעם האָט ער [אברהם] דאָך געמוזט גולה זיין .. ער [נמרוד] האָט אים פאַרטריבן מאַרצו (כמבואר בספר הישר).

ער [נמרוד] האָט אים קודם געוואָלט הרג'נען און כסדר לוחם געווען מיט אים, [ער האָט] כמה פעמים אים געוואָלט הרג'נען, נאָר מיט נסי נסים איז ער ניצול געוואָרן. איז 'ער' [אברהם דאָך] געווען דער "לוחם" מיט נמרוד'ן.

^ח בגמרא (עירובין נג.) וַיְהִי בַיָּמִי אֲמֶרְפֶּל (לך יד, א), רב ושמואל [נחלקו], חד אמר נמרוד שמו, ולמה נקרא שמו אֲמֶרְפֶּל, שאמר וְהָפִיל לַאֲבִרָהּ אֲבִינוּ בתוך כבשן האש, וחד אמר אֲמֶרְפֶּל שמו, ולמה נקרא שמו נמרוד, שהמריד את כל העולם כולו 'עליו' [פרש"י, כלפי מעלה, אלא שכינו חכמים בלשונם] במלכותו [פרש"י (בפסחים צד): השיא עצה לאנשי דור הפלגה לבנות מגדל להלחם בצבא השמים, שהוא היה 'מלך' בבבל, כדכתיב וַתְּהִי רִאשִׁית מְמֻלְכָתוֹ כָּכָל (י, י)].

^ט ופירש רש"י: [הוא החל] להיות גבור. להמריד כל העולם על הקב"ה, בעצת דור הפלגה. גבור ציד, צד דעתן של בריות בפיו ומטען למרוד במקום. לפני ה', מתכוין להקניטו על פניו. על כן יאמר, על כל אדם "מרשיע בעזות פנים, יודע רבונו ומתכוין למרוד בו", יאמר, זה כנמרד גבור ציד.

^י עיין בספר הישר (פרשת נח) באורך. ועיין ברבינו בחיי (לך טו, ז) בשם המדרש וז"ל: ובמדרש, אָנִי ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כְּשֵׁדִים, בשעה שנולד אברהם אבינו ע"ה עמד כוכב אחד ממזרח וכלע ארבעה כוכבים לארבע רוחות השמים, אמרו חכמי נמרוד, בן נולד לתרח בשעה זו שעתיד לצאת ממנו אומה שתירש העולם הזה והעולם הבא, אם רצונך ינתן לאביו מלא ביתו כסף וזהב ונהרגהו. מיד שיגר נמרוד אצל אביו, אמר לו בן נולד לך אָמֶשׁ, עכשיו תנה לי ונהרגהו ואתן לך מלא ביתך כסף וזהב. אמר לו תרח אמשול לך משל למה הדבר דומה, לסוס אחד שאמרו לו נחתוך את ראשך ונתן לך בית מלא שעורים, אמר הסוס להם, שוטים אם תחתכו את ראשי מי יאכל השעורים, ואתם אם תהרגו את בני מי יירש הכסף וזההב. השיב לו המלך מדברין אני מכיר שכן נולד לך. אמר לו תרח בן נולד לי ומת. אמר לו על חי אני אומר לך ולא על מת. מה עשה תרח החביא את בנו במערה שלש שנים, זימן לו הקב"ה שתי חלונות, מן האחד יוצא שמן ומן השני סולת. כשהיה בן שלש שנים יצא מן המערה, הרהר בלבו מי ברא שמים וארץ ואותי וכו'. [עיי"ש עוד. ובמדרשים יש בזה עוד גירסאות].

^{יא} ועיין בהערה ח.

[און] 'פלוצים' האָבן זיי אים גאָר גערופן ער זאָל גיין מסייע זיין אין אַזאַ בנין וואָס נמרוד זאָל ווערן דער מלך אויף דער גאַנצער וועלט?, זאָל 'ער' צו דעם מסייע זיין?, זאָל 'ער' גאָר מסייע זיין?, פאַר נמרוד איז ער גאָר אַ סיוע? וויאַזוי קען דאָס זיין?

יד

און איבערהויפט אברהם אבינו דער ראש המאמינים, זיין ערשטער יסוד איז דאָך געווען מיט מסירת נפש אַריינצוברענגען "אמונה" אין די וועלט.
[וכמו שפירש רש"י בפסוק] אֱלֹקֵי הַשָּׁמַיִם "וְאֱלֹקֵי הָאָרֶץ"^{יב}, פריער [כְּשֶׁלְקַחְנִי מִבֵּית אָבִי] איז נאָר געווען "אֱלֹקֵי הַשָּׁמַיִם", און ער [אברהם] האָט אַראָפּגעברענגט, ער האָט מרגיל געווען שמו יתברך שמו "בארץ".
[און] פלוצים רופט מען אים גאָר ער זאָל מסייע זיין [אין] אַזאַ בנין וואָס ס'גייט אויף כפירה?
ס'איז דאָך לכאורה הפלא ופלא.

טו

ביאורי הקושיות

נאָר וואָס דען, ס'איז דאָך פשוט מובן [על פי הקדמה דלהלן].

טז

הקדמה לביאורי הקושיות

ממה שאמרתי בביאור ענין השלש כתות שהיו בעצת דור הפלגה

בדור הכתות היו ג' כתות: כת הראשונה שאמרו נעבוד עבודה זרה או נלחום בהקב"ה ח"ו,

כת השנייה שאמרו בואו ונעשה סמוכות לרקיע שלא יבא עוד מבול,

כת השלישית שאמרו נעלה לרקיע ונחיה עובדי ה' כמלאכי השרת

איך האָב שוין אַסאַך מאָל געזאָגט דאָס, וואָס מ'זעט אין דברי חכמינו ז"ל אין די גמרא (סנהדרין קט., הובא לעיל בהערה ו) און אין די מדרשים (ב"ר לח, ו. תנחומא סימן יח. אותיות דר"ע אות ר), זיי רעכענען אויס אַז ס'איז געוועזן פֿתות [שונות], אַסאַך פֿתות איז געווען ביים [עצת] דור הפלגה.
איין פֿת האָט געזאָגט נִבְקַע הָרָקִיעַ לְהִלָּחֵם בוֹ, מ'זאָל לוחם זיין [עם יחידו של עולם כביכול].

און איין פֿת איז געוועזן, זיי האָבן געזאָגט מ'זאָל מאַכן סְמוּכִין [לרקיע שלא יבוא עוד מבול, כי אמרו] אַחַת אין 'ווייס איך וויפיל' יאָר [אחת לאלף ותרנ"ו שנה] איז הָרָקִיעַ מְתַמוּטט און ס'ווערט אַ מבול, [ועל כן דימו בדעתם המטופשת] מ'זאָל אונטערשפּאַרן [=אונטערלאָנען] דעם הימל, אַז ס'זאָל נישט קאָנען ווערן קיין מבול.

^{יב} ברש"י (חיי כד, ז): ה' אֱלֹקֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לְקַחְנִי מִבֵּית אָבִי. ולא אמר "וְאֱלֹקֵי הָאָרֶץ", ולמעלה (פסוק ג) אמר וְאֲשַׁבֵּיעַ בָּהֶּם אֱלֹקֵי הַשָּׁמַיִם "וְאֱלֹקֵי הָאָרֶץ". אמר לו [אברהם לאליעזר], עכשיו הוא אֱלֹקֵי הַשָּׁמַיִם "וְאֱלֹקֵי הָאָרֶץ", שהרגלתי בפי הבריות, אבל כשלקחני מבית אבי, היה אֱלֹקֵי הַשָּׁמַיִם ולא אֱלֹקֵי הָאָרֶץ, שלא היו בְּאֵי עולם מכירים בו, וְשָׁמוֹ לא היה רגיל בארץ.

און איין פֿתָה האָט געזאָגט נַעֲשֶׂה עִיר וּמִגְדָּל, זיי האָבן געוואָלט זיין [כמלאכי השרת, ואמרו] לָלֶךְ לְרִקְיעַ וְנֹשֵׁב בֵּין מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת, מ'וועלמיר זיצן צווישן די מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת [ונהיה כמותם] [כן הוא באותיות דר"ע שם].

יז

[קושיא ו]

ויש להבין איך נתאחדו ביחד ג' כתות שונות שכוונתם מהיפך להיפך

לכאורה די פֿתות זענען דאָך 'ווייט געריקט' איינער פונעם אַנדערן, 'דער' [כתה הראשונה] איז גאָר אויף "אפיקורסות" [למרוד ולהלחם בו ח"ו]. און 'דער' [כתה השנייה] איז נאָר אויף "הצלה", הצלת העולם אין 'טבעיות', [ולא לשם כפירה ממש].

דאָס מעג מען אפשר גאָר טון לויט זייער שיטה [וטעות של כתה השנייה], אַז מ'קלערט טאַמער איז עס גאָר עפעס אַ טבעיות דער מבול [ודימו שיש עצה נגד זה]. נאָר [באמת] מ'דאַרף האָבן אמונה [שהמבול בא בהשגחת הבורא להענישם על חטאם, ולא שייך עצה נגד זה, ומטעם זה היה גם עצת כתה זו טעות ואף העדר אמונה, אבל לא כפירה גלויה ממש].

ביים מבול איז דאָך נאָכנישט געווען קיין תורה הקדושה, האָט מען נישט געוואוסט אפשר גאָר [שהמבול בא בהשגחה ולמעלה מדרך הטבע]. 'אונז' זעמיר מאמינים ווייל די "תורה הקדושה" איז מעיד אַז ס'איז געווען בהשגחת הבורא ברוך הוא דער מבול [לסיבת העונש], אָבער 'זיי' האָבן געקאָנט קלערן ס'איז אַ טבעיות. [ועל כל פנים היה חילוק גדול בין כת הראשונה שהיתה כוונתם לשם ע"ז ומינות, ובין כת הראשונה שהיתה כוונתם לשם הצלה טבעיות לפי סברתם].

אָבער איבערהויפט די דריטע פֿתָה, די אַנדערע פֿתָה [שהיתה כוונתם לשם עבודת ה', בודאי יש מרחק רב ביניהם לבין כתות הראשונות], זיי האָבן געוואָלט ווערן כמלאכי השרת, זיי זאָלן גאָר נתעלה ווערן [לעלות לשמים בחייהם].

אַזוי ווי 'אַלִּיָהוּ' און 'חֲנוּךְ' [בן יֵרֵד, שזכו לעלות בחייהם לשמים ולעבוד שם את ה'], ס'איז דאָך געווען אַזעלעכע וואָס זענען געוואָרן ווי מלאכי השרת [בחייהם]³.

זיי האָבן אפשר גאָר, זיי האָבן גאָר געמיינט עבודה, זיי האָבן געוואָלט דינען דעם אייבירשטען, ווערן אַזוי ווי מלאכי השרת.

[ואם כן לכאורה הכתות הללו היו רחוקים בדיעותיהם זה מזה מרחק רב, שמהם רצו לעשות עבודה זרה וללחום עם הקב"ה כביכול, ומהם רצו סתם הצלה טבעיות, ומהם רצו להיות עובדי ה' כמלאכי השרת, ואינו מובן איך נשתתפו יחדיו כל אלו הכתות להיות שְׂפָה אַחַת וּדְבָרִים אַחָדִים בשעה שאין כוונתם ומטרתם שוה, ואדרבה עוד מִתְנַגְּדֵת זה לזה מהיפך להיפך (דברי יואל)].

³ כדאיתא במסכת דרך ארץ (פרק א, יח) תשעה נכנסו בחייהם לגן עדן, ואילו הן, חנוך [בן יֵרֵד], אליהו, ומשיח, ואליעזר עבד אברהם, ועבד מלך הכושי, וחירם מלך צור, ויעבץ בן בנו של ר' יהודה הנשיא, וסרח בת אשר, ובתיה בת פרעה. ויש אומרים, הוצא חירם מלך צור, והכנס תחתיו ר' יהושע בן לוי.

ובמדרש הגדול איתא על הפסוק (בראשית ה, כד) וַיִּתְּנֶלֶךְ חֲנוּךְ אֶת הָאֱלֹקִים וַאֲיָנָו כִּי לָקַח אֹתוֹ אֱלֹקִים. תאנא שלשה עלו ושמשו במרום, ואלו הן, חנוך ומשה ואליהו, חנוך דכתיב כִּי לָקַח אֹתוֹ אֱלֹקִים, משה דכתיב (ברכה לז, א-ו) וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעֶרְבַת מוֹאָב וּגְו' וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קִבְרָתוֹ, אליהו דכתיב (מלכים ב' ב, יא) וַיַּעַל אֱלִיָּהוּ בְּסַעֲרָה הַשָּׁמַיִם. ולא אלו בלבד אלא כל הצדיקים עולים ומשמים במרום, שנאמר (זכרי' ג, ז) וְנִתְּנִי לָךְ מִהֶלְכִּים בֵּין הָעַמִּידִים הָאֵלֶּה.

ובוהר חדש (רות) ז"ל, וַיִּתְּנֶלֶךְ חֲנוּךְ אֶת הָאֱלֹקִים וּגְו', מגו עֲלָמָא דָא דְבִנְיָ נֶשָׂא, וְאַתְמִשְׁךְ חֲנוּךְ זַעִיר זַעִיר, עַד דְּאַתְעֵבֵד מֵה דְאַתְעֵבֵד וְכו', מִטְרֹן וְכִרְבָּא וְתִקְיָפָא, מִמָּנָא דְאַנְפִּין, דְּמִינִיָּה אֲדַעְזָעָן עִילָאִין וְתַתָּאִין. [=בלשון הקדוש. וַיִּתְּנֶלֶךְ חֲנוּךְ וּגְו' מתוך עולם הזה של בני אדם, ונמשך חנוך מעט מעט, עד שנעשה מה שנעשה וכו', (שנעשה) המלאך מִטְ"ט הגדול וחזק, שר הפנים, שממנו מזדעזעים עליונים ותחתונים].

יח

ביאור קושיא ו

וביארתי דבאמת כוונת וסיבת כולם היה למטרה אחת להסית ולהדיח נגד הבורא ח"ו, רק שכדי לצודר את הכל הוצרכה הסטרא אחרא להעמיד כתות שונות בלבושים שונים, וביניהם כת השלישית שאמרו שכוונתם לשם שמים נאָר אָבער דער אמת איז, אַזוי איז [טאַקע] דער דרך, דער דרך פונעם ס"מ, פון די סטרא אחרא, און די שלוחים פון די סטרא אחרא. זיי ווילן 'מַצוֹדֵד' זיין נפשות, האָט מען פאַר יעדן 'אַנדערע דיבורים'. [שדרך ההסתה שלהם בכל הדורות, להעמיד כתות שונות שכל אחד אומר אמתלא אחרת, אבל כולם הועמדו ע"י השטן לצורך העברת הדת, זה בגלוי וזה בסתר].

אַמאַל איז פאַרהאַן אַ כַּתָּ וואָס מ'זאָגט אַרויס [אַפּען] דברי מינות. נאָר נישט יעדן קאָן מען צו 'דעם' באַקומען.

[ולכן] איז דאָ [נאָך] אַ כַּתָּ, וואָס מ'זאָגט זיי גאָר אַז מ'מיינט "הצלה", [וכגון מה שאמרו בדור הפלגה שרצון] 'אונטערשפאַרן' [הרקיע] פון אַ מבול.

ווידעראום איינער וואָס ער איז אויף 'דעם' אויך [אַ מבין], מ'קאָן אים אויף 'דעם' אויך נישט באַקומען, ער גלייבט שטאַרק אין השגחה [ווידע כי לא שייך לעשות הצלה טבעיות נגד 'עונש' הבא בהשגחה מן השמים]. פאַר דעם [מענטש] דערציילט מען [אמתלא וכוונה אחרת, אַז] מ'וויל דיך גרויס מאַכן אַזוי ווי אַ מַלְאָך, דו וועסט ווערן אַזוי ווי אַ מַלְאָך. אויף 'דעם' קאָן מען יעדן באַקומען [שישתתף לעצת השטן], דורך שותפות [כת העובדי ה'] מיט די אַנדערע [כתות].

יט

ביאור קושיא ה

ורק כת השלישית הם שביקשו מאברהם אבינו שיבוא עמם להיות כמלאכי השרת

מובן מאליו, צו אברהם אבינו איז מען געקומען [נאָר] מיט 'דעם' [באופן השלישי], מ'האָט געוואוסט אַז ער מיט זיין 'הַשְׁתוֹקְקוֹת צו עבדות הבורא ברוך הוא' איז פאַר אים ווייניג געווען 'וויפיל אַ מענטש קען טון' [לעבודתו יתברך. ולכן] 'די' [המסיתים] האָבן אָנגעגרייט אַ כַּתָּ [מיוחד איך לפתות גם צדיקים, שהם אמרו להם שכוונתם] מ'זאָל ענק 'אויפהייבן הויעך', [לבנות] אַן עיר וּמִגְדָּל בִּיז צום 'הימל' [כדי] מ'זאָל קאָנען אַזוי זיצן צווישן די 'מלאכי השרת'. איז געווען אַזאַ כַּתָּ דאָרטן אויכעט.

כ

אבל אברהם אבינו הבין שורשם וסיבתם, ושהם יתאחדו עם שאר הכתות שהם כופרים ואשר נמרוד הוא בראשם, ועל כן לא רצה לילך עמם כלל אפילו עם כת השלישית

[נאָר] אברהם אבינו האָט אָבער געזען [וואָס ס'ליגט אונטער דעם], אַז דאָס איז אַזאַ כתה, אַז דאָס איז 'צוזאַמען' [בשפּה אַחת וּדְבָרִים אַחָדִים] מיט 'יענעם' [כַּתָּ] וואָס זענען לוחם מיט השם יתברך, [והבין אברהם כי] אויף דעם טאַרעם וואָס 'די' גייען, טאַר אַ איד אַן עובד ה' נישט גיין.

און דאָרט וואו נמרוד איז אין דער 'שפיצע', איז דאָס פון אַ מקור טמא. ממילא מוז מען אַנטלויפן פון דאָרט, אפילו [פון] צו ווערן אין אַ מעמד אַזוי ווי מלאכי השרת.

כא

כ'האָב שוין דאָס כמה פעמים לאַנג [צוריק] מסביר געווען^י [ביאור חילוק כתות האלו ושהעמדת כולם היתה למטרה אחת להסית ולהדיח], ווי מ'זעט עס אין דברי חכמינו ז"ל^{טו}.

[עד כאן ממה שאמרתי כבר בביאור ענין השלש כתות שהיו בעצת דור הפלגה].

כב

ביאור קושיא ד

ומה שאמרו לאברהם בוא וסייע לנו שאתה "גבור",

היינו שאתה גבור הכובש את יצרו, ותוכל לשמור אותנו שלא לנטות אחר שאר הכתות

נאָר וואָס דען, היצטערט וועל איך זיין דאָ מוסיף [לבאר] וואָס זיי האָבן געזאָגט פאַר אברהם אבינו [בוא וסייע לנו שאתה] "גבור".

לעולם קען דאָך זיין אַ קשיא, מ'ווייסט דאָך דאָס אַז דאָרט [בעצת הפלגה] איז נמרוד [בראש], און דאָס איז די כַּת וואָס זיי ווילן לוחם זיין [כביכול בהקב"ה], און טאַמער וועט מען פרעגן איינער, [שאחד מהניסטים ישאל מן המסית], וואָס וועט מען טון חלילה אַז מ'וועט אַריינפאַלן [בעצתם של כת הראשונה], אַז מ'וועט צוזאַמען בויען [עמהם]. איך מיינ טאַקע גוט [לסברת כת השלישי], אָבער [יש לחוש] טאַמער וועלן זיי [כת הראשונה] גובר זיין.

אויף דעם האָבן זיי גע'טענה'ט [כת השלישי לאברהם, בוא וסייע לנו שאתה גבור]. ס'שטייט (אבות ד, א) איזה "גבור" הכובש את יצרו. זיי האָבן גע'טענה'ט צו אברהם אבינו, דו האָסט דיך נישט וואָס צו פאַרכטן, דו האָסט שוין גובר געווען נמרוד'ן כמה פעמים.

ער [אברהם] האָט דאָך כל ימיו פון ווען ער איז געבוירן געוואָרן [לחם לפרסם אמונת ה'], בן שלש שנים הכיר את בוראו (נדרים לב:). נמרוד האָט אים געוואָלט הרג'נען [כמה פעמים, כמבואר בספר הישר], און ער [אברהם] האָט אים גאָר מנצח געווען [שנמלט ממנו ופירסם תמיד אמונת ה' וביטל אמונת הע"ז].

מ'האָט [אים] געוואָרפן אין אור כשדים און ער האָט מנצח געווען. [וממילא טענו לאברהם] נו פון וואָס האָסט דו מורא?, דו האָסט דען מורא אַז נמרוד וועט דיך 'דערווישן',? אתה "גבור"! זאָלסט 'דו' קומען מסייע זיין [לכת השלישי של העובדי ה'], וועסט [דו] טאַקע אַכטונג געבן אויף די 'ערליכע' כַּת, די מאמינים, [אַז] זיי זאָלן נישט אַריינפאַלן אין די כַּת פון רשעים, 'די' מיינען דאָך גוט, פאַר 'די' איז דאָך עס אַ גוטע זאַך, - אַזוי ווי דער דרך [ההסתה] איז פון מסיתים און מדיחים^{טז}, - אַז דו האָסט מורא אַז זיי [כת הרשעים] וועלן חלילה פאַרדאַרבן, נו קום

^י עיין בענין זה באורך בדברי יואל פרשת לך (עמוד שטו, ד"ה ומה), פרשת חיי (עמוד תקלד, ד"ה והנה), פרשת יתרו (עמוד עו), פרשת בחקותי (עמוד שסט, ד"ה ונראה, וד"ה ולזאת, וד"ה ועל כך), פרשת קרח (עמוד טו), ועוד.

^{טו} וכמו שאמרו בגמרא סנהדרין (הובא לעיל בהערה ו) דכולם לשם עבודה זרה נתכוונו.

^{טז} הכוונה כפי הנראה לרמז על הכתות שהעמיד השטן בדור האחרון, להסית ולהדיח את ישראל. ועיין בדברי יואל מכתבים (ח"א מכתב פט) ומבאר שם רבינו שיש כמה כתות ידועות שונות, אבל הולך למקום אחד, להיות דבוק בהציונות, להנות מכבודם ורכושם וכו' והכשרים שבהם מסוכנים יותר להעולם, כי כן דרך הסטרא

'דו' אריין, "אברהם אבינו", 'דו' ביסט דאך א "גבור" [הכובש את יצור], דו וועסט דאך אים אודאי גובר זיין, ברויכסטו טאקע אריינקומען, [כדי] זאלסט אכטונג געבן אויף 'די' כת [השלישי] וואס זיי מיינען יא גוט, זיי זאלן נישט אריינפאלן אין עצת נמרוד.

אזוי האבן זיי געוואלט מפתח זיין אברהם אבינו'ן.

כג

עוד בביאור קושיא ה

באמת היתה מטרת כת השלישית רק לפתותו ליכנס בעצה עמהם, ועי"ז ממילא יחלש ממלחמתו נגד הכופרים, וגם נמרוד הסכים שיעשו שלום עם אברהם, ולא נתיירא כי אברהם יהפוך את כולם למאמינים [כי כשמשותף צדיק עם רשעים, הוא יותר מזיק להצדיק ממה שמועיל להרשעים]

[אבל מטרת כת השלישית היתה באמת לפתות לאברהם שיכנס לחבורתם, וידעו כי עי"ז ממילא יחלש ח"ו ממלחמתו עמהם. ולכן] אפילו נמרוד האט אויך געוואלט שלום מאכן מיט אים, און אריין נעמען.

זעט מען דאך, זיי האבן 'אים' אויך געבעטן דארטן, נמרוד האט מייסד געווען דאס גאנצע דור הפלגה, און מ'האט געבעטן 'אברהם אבינו' ער זאל צו דעם צוהעלפן. מ'האט גארנישט מורא געהאט אז אברהם אבינו וועט אריינקומען וועט ער איבערדרייען דאס גאנצע אויף "אמונה" וואס איז היפוך עצת נמרוד, מ'האט גארנישט מורא געהאט, [רק חשבון] זאל ער נאר 'אריינקומען'. [כי ידעו היטב, כי כשמשותף הצדיק עם הרשעים משפיעים הרשעים על הצדיק ח"ו, ולא שהצדיק יחזיר כולם למוטב].

כד

ואברהם היה מבין על כל זה, ועל כן לא 'הלך' עמהם כלל בעצת רשעים, רק השיב להם אתם כולכם עזבתם את שם ה' ואתם אומרים ונעשה לנו שם

נאר וואס דען, אברהם אבינו האט דאס אלעס פארשטאנען!
פון דער 'קדושה', דער 'גרויסער דעת', האט ער געוואוסט אז מען טאר דארט נישט 'אריינטרעטן' חלילה צווישן 'די'.

[וזהו שנאמר] אֲשֶׁר־יִהְיֶה אִישׁ אֶשֶׁר לֹא "הֵלֵךְ" בְּעֵצַת רְשָׁעִים, נִטְאֵמָל הָאֵט ער געוואלט 'גיין' דארט, נִטְאֵמָל הָאֵט ער געוואלט דארטן 'אריינטרעטן', ער האט זיך נישט געוואלט 'אנקערן' [=להיות לו שייכות, מיט זיי] ¹².

אחרא 'מעולם' לתפוס איזה כשרים בדרכם, לסמות עיני העולם להיות נמשכין אחריהם תמימי דרך. ועיין עוד בויואל משה (מאמר א סימן קמב-קמד).

ויתכן לומר עוד, שרבינו היה מרמז בחכמתו בדרוש זה שבפרשת נח תשי"ד על מה שבאותו התקופה התכוננו עסקני אגודת ישראל, לקראת "כנסיה הגדולה" הרביעית, שהתקיימה בארץ ישראל בקיץ שנת תשי"ד, והתאמצו לפני זה לשלוח שלוחים אל הרבנים בכל העולם להזמין ולהפצירם לבא ולהשתתף בכנסיה שלהם. ובכל אופן דברי רבינו בדרוש זה הוא כפי הנראה דברי הבהרה והדרכה לאור המצב ההוא ששרר אז בעולם היהדות, שעשו פעלים להדיח בני ישראל הכשרים אל קלחת הציונות על ידי לבוש ומסוה של יהדות ושל 'מלחמה' עם הציונים.

ואכן תורה זו שאמר אז רבינו בפרשת נח תשי"ד נתפרסם בשעתו, כי נעתק אז בלה"ק על ידי הרה"ח ר' משה יצחק לעווינגער שליט"א, ונשלח אח"כ לארץ ישראל על ידי הרה"ח ר' משה היללער ז"ל, ונדפס שם בפרשת וישב תשי"ד בתוך הגליון משמרת חומותינו (כרך ה עמוד קצז-קצט). ובסיום התורה הוסיפו שם חברי המערכת בזה הלשון: אמרה המערכת: דבריו הקדושים של רבינו עט"ר כ"ק מרן שליט"א, הם קילורין לעינים, וכל בר דעת יראה נכוחה אנה קלע באמרותיו הקדושים החוצבים להבות אש.

¹² ועיין דברי יואל פ' בהעלותך (עמוד שיח-שיט).

ער האָט זיי געזאָגט אַתָּם 'עֲזַבְתֶּם' אֶת מַגְדֵּל עַד שֶׁ ה', קען מען נישט זאָגן דערנאָך וְנִעְשָׂה לָנוּ שֵׁם. אַז דעם האָט הִתְקַשְּׁרוֹת מיט די וואָס 'פֶּאֶרְלֹאָזֵן' הקדוש ברוך הוא, קען מען דאָרט נישט 'אַרײַנטרעטן'.

כה

ביאור קושיא א: שינוי הלשונות שאצל אברהם

(עד אחר אות לה)

על סדום מצינו שאברהם התפלל עליהם, אבל בדור הפלגה לא מצינו כן

איבערדעם קאָן זיין דאָס איז דער חילוק, איבערדעם קען זיין [מה שדרשו על אברהם] אֲשֶׁר־הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בְּעֶצְתָּ רְשָׁעִים וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים לֹא עָמַד, דאָס קען זיין איז דער חילוק, [למה אצל] בְּעֶצְתָּ רְשָׁעִים ביים "דור הפלגה" שטייט "לֹא הָלַךְ" און אויף "סדום" שטייט [וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים] לֹא "עָמַד". די גמרא זאָגט דאָךְ אַז "עָמַד" איז מער [גרוע] פון "הָלַךְ", כיון שלא הָלַךְ לֹא עָמַד.

קען זיין אזוי.

ביי סדום געפינט מען, האָט ער [עליהם] 'מתפלל' געוועזן, אברהם אבינו. [אבל] ביים דור הפלגה געפינט מען גאָרנישט ער זאָל מתפלל זיין פֶּאֶר זיי, ער האָט גאָרנישט קיין 'פיהר' [=עסק] געהאַט מיט זיי, [נאָר] ער איז 'אַנטלאָפֵן' פון זיי, ער האָט ניטאַמאָל געוואָלט זיך 'באַפּאַסן' [=להתעסק] מיט דעם 'גאַנג', אפילו מיט דעם 'רעיון'.

כו

לשון הליכה מתפרש גם על הליכה במחשבה ורעיון לחשוב באיזה עצה או דרך

[ועל לשון] "הָלַךְ" זאָגט דאָךְ דער רמב"ן^ח [בפסוק] "וַיֵּלֶךְ" אִישׁ מִבֵּית לִוִּי [וַיִּקַּח] אֶת בֵּת לִוִּי, שמצינו] אַמָּאָל [לפעמים], היכא דכתיב לשון הליכה בקרא] מיינט מען נישט אַז מען 'גייט' [ברגליו, רק שמזדרזים לעשות איזה דבר], ס'איז אזוי דער דרך [הכתובים לקרוא החלטה לעשות איזה דבר בלשון 'הליכה'].

[וכן מצינו בגמרא בפסוק וַיֵּלֶךְ אִישׁ, שאמרו בדרך "דרש"] שְׁהָלַךְ בְּעֶצְתָּ בְּתוֹ, די גמרא זאָגט (סוטה יב.) [דהכוונה כי] ער איז נאָכגעגאַנגען נאָךְ דער עצה [של בתו]^ט. [והרמב"ן מוסיף לפרש כן גם בדרך "פשט", שתיבת "וַיֵּלֶךְ" פירושו שמזדרז ומחליט לעשות איזה דבר חדש]. [ונמצא כי לשון] "הָלַךְ" [יתפרש הכוונה] אַז מען 'באַפּאַסט' זיך מיט דעם ענין [שמתעסק בזה במחשבתו], אזוי ווי דער רמב"ן גיט דאָרט צו פאַרשטיין. יעדע זאָךְ וואָס מ'נעמט אין רעיון ווערט אָנגערופן לשון "הליכה".

^ח וז"ל הרמב"ן (שמות ב, א) רבותינו אמרו שהלך אחר עצת בתו וכו' [ולפי זה לא הלך ממקום למקום, ואפילו הכי נקרא בלשון הליכה]. ורבי אברהם [האבן עזרא] אמר, כי פְּעָרִים רבות היו ישראל יושבים, וזאת האשה היתה בעיר אחרת וכו' [וכוונתו לפרש הכתוב בדרך "פשט" דהכוונה על הליכה ברגליו ממש]. ועל דעתו, [דגם בדרך הפשט אין פירושו הליכה ברגליו, אלא גם כשעומד שם במקומו שייך לשון הליכה, והכוונה] בעבור שלא חשש לגזרת פרעה ולקח לו אשה להוליד ממנה בנים, אמר הכתוב כן. בעבור כי בכל מְזַדְרֵז לעשות 'ענין חדש' יאמר כן, 'וַיֵּלֶךְ' רַאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת בִּלְהָה (וישלא לה, כב), 'וַיֵּלֶךְ' וַיִּקַּח אֶת גִּמְרָה (הושע א, ג), 'לָכוּ' וְנִמְכְּרֵנוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים (וישב לו, כז), 'לָכוּ' וְנִכְהוּ בְּלִשׁוֹן (ירמ' יח, יח), 'לָכוּ' נָא וְנִזְכָּחָה (ישעי' א, יח). וכן זה [פירושו כי] 'נזדרז' וַיִּקַּח אֶת בֵּת לִוִּי. ^ט וּכְמוֹ שֶׁפִּירֵשׁ שֵׁם רִשְׁי בְּפִרְשֵׁי שְׁמוֹת, כִּי עֲמֵרָם הָיָה פְּרוֹשׁ מִיּוֹכָבֵד מִפְּנֵי גִזְרֵת פְּרֻעָה שְׁגוּרָה כָּל הַבֵּן הַיָּלֹד הַיִּזְרָה תִּשְׁלִיכֶהוּ, ואח"כ חזר ולקחה, וזהו "וַיֵּלֶךְ" אִישׁ מִבֵּית לִוִּי, שהלך בעצת בתו [מרים] שאמרה לו גְּזַרְתָּךְ קִשָּׁה מִשָּׁל פְּרֻעָה, אם פרעה גזר על הזכרים ואתה גם כן על הנקבות, ולכן החזירה ועשה בה לקוחין שניים [כמו שסיים הכתוב "וַיִּקַּח" אֶת בֵּת לִוִּי].

כז

ולכן בסדום שָׁחַשְׁבַּ מַחֲשָׁבוֹת עֲבוּרִים אֵיךְ לְהַצִּילָם בַּתְּפִילָה, נֹאמַר רַק שְׁלֹא "עֲמֹד",
אֲבָל 'הֶלֶךְ' אֲצִלָּם בַּמַּחֲשָׁבָה וְהַתְּפִלָּה עֲלֵיהֶם

איבערדעם, "סדום" האָט ער יאָ גענומען אויפן מַח, ער האָט מתפלל געווען
פֶּאַר זיי, נאָר, דאָרט צו 'שטיין' האָט ער נישט געוואָלט [ולכן בסדום נאמר לא "עֲמֹד"].
איז דאָךְ אויך אַ קשיא [למה לא "עֲמֹד" שם], לכאורה ווען ער העט געקומען אַהין
העט ער גיווען געקאָנט מכריע זיין לטובה, ער העט גיווען געמאַכט צען צדיקים
[והיה ניצול כל העיר בעבורם כמבואר בפרשת וירא (יח, לב)], אפשר העט ער אַפֿאַר אירע
גיווען געמאַכט בעלי תשובה, אַפֿאַר מענטשן מחזיר בתשובה געווען.
נאָר [התירוץ הוא, כי] ער האָט געוואוסט [כי] "אַהין גיין" טאָר ער נישט!
נאָר אויפן "רעיון" האָט ער [זיי] גענומען, ער האָט 'מתפלל' געווען פֿאַר זיי.

כח

משא"כ בדור הפלגה אף לא התפלל עליהם

[ביי] "דור הפלגה" געפינט מען גאָרנישט אין פסוק, אברהם אבינו איז
גאָרנישט 'ערווענט' [=נזכר] דערפֿון [בכתוב]. 'דאָרט' איז דאָ אַ גאַנצע פרשה (בוירא
יח), ביי "סדום", וואָס ער האָט מתפלל געווען, [אַבער] ביים דור הפלגה געפינט מען
גאָרנישט.

כט

והטעם לזה, כי אנשי סדום לא היתה רשעתם סכנה לכל העולם,
כי אדרבה הם הרחיקו רגלי האנשים מארצם, ולכן לא נמנע מלהתפלל עליהם

און ס'איז מובן פֿאַרוואָס.

דער מדרש זאָגט^כ [אַז די] אנשי סדום זענען אַזוי שטאַרק נַעֲנֵשׁ געוואָרן. ווייל
שָׁפְסְקוּ מֵהֶם עֹבְרִים וְשָׁבִים, זיי האָבן נישט 'צוגעלאָזט' קיינעם [ליכנס בבתיהם
ובחבורתם]. זיי האָבן נישט 'מִקְרָב' געווען [קיינעם]. [ואדרבה] זיי האָבן גע'רודפ'ט.
[ולכן] איז געווען גְּדֻלָּה צַעֲקָתָם [אַת פְּנֵי ה'] (וירא יט, יג).

איז ממילא [אַז] זיי האָבן נישט 'אַריינגעלאָזט' קיין עֹבְרִים וְשָׁבִים, זיי האָבן
נישט 'קייין טובה געטון' קיינעם, איז קיינער נישט געקומען אַהין, זיי האָבן זיך
נישט אָנגעקערט מיט די וועלט.

ס'איז טאַקע געווען גרויס דאָס רשעות, גְּדֻלָּה צַעֲקָתָם, אָבער 'אַזוי געפערליך
פֿאַר די וועלט' [לימשך בעצתם] זענען זיי נישט געווען, [ווייל] מ'האָט זיך טאַקע
קיינער נישט אָנגעקערט מיט זיי, ס'איז קיינער נישט געקומען אַהין, מ'האָט נישט

^כ בגמרא (סנהדרין קט). תנו רבנן, אנשי סדום לא נתגאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקדוש ברוך הוא
וכו', ומה כתיב בהם (איוב כח, ה) אֶרֶץ מִמֶּנָּה יֵצֵא לָחֶם וכו', אמרו: וכי מאחר שאֶרֶץ מִמֶּנָּה יֵצֵא לָחֶם וְעִפְרַת
זָהָב לוֹ, למה לנו עוברי דרכים? שאין באים אלינו אלא לחסרינו [מממוננו], בואו ונשכח תורת רגל מארצנו
[שלא יעבור רגל עוברי דרכים בארצנו], שנאמר (איוב כח, ד) פֶּרֶץ נָחַל מֵעַם גֵּר הַנִּשְׁפָּחִים מִנִּי רֶגֶל דָּלוּ מֵאֲנוּשׁ נָעוּ.
ואיתא במכילתא (שירה פרשה ב) כִּי גָאָה גָאָה, נתגאה על כל המתגאים, שכל המתגאים לפניו כמה שהם
מתגאים נפרע מהם וכו'. אנשי סדום נתגאו בעשרם ברבוי כסף וזהב ובקשו לכלות מהם רגלי עוברי דרכים
שלא יצטרכו לתת להם, והקב"ה פָּלָה אותם מן העולם וכו'.

ובקהלת רבה (ב, ב) לְשַׁחֵק אֶמְרָתִי מְהוּלָּל, מה מעורבב השחוק ששחקה מדת הדין על אנשי סדום וכו',
וכשאמרו נִשְׁכַּח תּוֹרַת הַרְגֵל מִבִּינּוֹתֵינוּ, הו"ד פֶּרֶץ נָחַל מֵעַם גֵּר הַנִּשְׁפָּחִים מִנִּי רֶגֶל, אמר להם הקב"ה חייכם
אני אֶשְׁכַּח אתכם מן העולם, שנאמר (וירא יט, כד) וְהָיָה הַמִּטָּיִר עַל סֻדָּם.

קיינ שייכות געהאט מיט זיי. ממילא האָט ער [אברהם] נאָך מתפלל געווען פֿאַר זיי, [ווייל] דאָס האָט נישט 'מיטגעריסן' די 'וועלט'.

ל

אבל בדור הפלגה היתה עצתם סכנה לכל העולם, שהם המשיכו והתאחדו את כל העולם לעצתם הרע, ולכן לא רצה אפילו לחשוב מהם, ולזה נמנע מלהתפלל עליהם

[אָבער] דער דור הפלגה האָט דאָך צוגעצויגן 'די גאַנצע וועלט', [על ידי] פֿאַרשידענע כתות, זיי האָבן 'געזוכט' יעדן, וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ (יא, ג) [ופירש"י: אומה לאומה, מצרים לכוש, וכוש לפוט, ופוט לכנען], זיי האָבן צאַמגענומען יעדן [למקום אחד, כדכתיב (שם, ב) וַיְהִי בְּנִסְעָם מִקְדָּם] וַיִּמָּצְאוּ בְּקָעָה [בְּאֶרֶץ שְׁנֵעַר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם, ופירש"י: שהיו יושבים שם בהר הקדם ונסעו משם לתור להם מקום להחזיק את כולם ולא מצאו אלא שנער. זיי האָבן צאַמגענומען] דעם גאַנצען דור, זיי האָבן יעדן 'צוגעצויגן', [וממילא] זיי זענען אַ גרויס 'געפֿאַר' [=סכנה] געווען פֿאַר די 'וועלט'.

[ולכן] האָט אברהם אבינו האָט ער דאָס נישט געוואָלט נעמען אויפן 'געדאַנק', נישטאַמאַל האָט ער געוואָלט 'מתפלל' זיין פֿאַר זיי, ווייל זיי זענען געווען אַ גרויסע 'ספֿנה' פֿאַר די וועלט^{כא}.

לא

בדור הפלגה נעשה נסים מן השמים לבטל עצתם, וכל זה מחמת גודל הסכנה לכל העולם שהיה מונח בעצתם [וסכנתם היתה גדולה עד כדי כך אַז] מ'האָט געמוזט טון 'נסי נסים'^{כב} [מן השמים לבטל עצתם, כדכתיב וַיֹּאמֶר ה' וגו' הִבֵּה] נִרְדָּה וְנִבְלָה שָׁם שְׁפָתָם, מ'האָט זיי צושפרייט [בכל העולם, און] מ'האָט זיי צוגענומען דאָס לשון, דעמאָלטס זענען געבוירן געוואָרן די שבעים לשונות.

לב

באבן עזרא נדחק לבאר איך היתה התהוות השבעים לשון, על פי דרך הטבע וויאָזוי ס'איז געווען [התהוות השבעים לשונות]. דער אבן עזרא^{כג} ברענגט דאָך כמה דרכים וויאָזוי ס'איז עפעס פלוצים איז געוואָרן שבעים לשון.

^{כא} ועיין בהקדמת ויואל משה (עמוד טו) וז"ל: וּבַגְמֵרָא (ע"ז יח.) דרשו על אברהם, אֲשֶׁרִי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הֵלֵךְ בְּעֵצַת רְשָׁעִים, זה אברהם שלא הלך בעצת דור הפלגה, וּבִדְרֹךְ חֲטָאִים לֹא עָמַד, שלא עמד במעמד אנשי סדום, מפני שאנשי סדום חטאים היו וכו'. ולכאורה אינו מובן, מה זה השבח לאברהם שלא הלך בדרך רשעים גמורים וחטאים כאלה ובעצתם, הלא הוא היה מובחר היצירים אף מן הצדיקים, ולא רק מן רשעים גמורים כאלה, והתורה הקדושה האשימה גם את לוט על שלא נמנע מלשכון עם אנשי סדום, כמו שכתב רש"י ז"ל (לך יג, יג), ואין זה שבח לאברהם. - אלא על כרחך הכוונה שלא עמד עמהם אף בכוונה טובה, כדי לעשות תיקונים ביניהם, כי עמידת צדיק בין רשעים כאלו מזיק להעולם שנמשכין אחריהם. והמהרש"א ז"ל (ע"ז שם) כתב שלא עמד עם אנשי סדום, שאף במקום שהיה ראוי לעמוד עמהם, דהיינו במעמד המלחמה של מלכי סדום עם הארבעה מלכים כדי להציל את לוט, לא עמד עמהם [לפי שרשעים היו], ועל כן נפלו במלחמה עד שהוצרך אחר כך אברהם לרדוף אחר הארבעה מלכים להציל את לוט. ובמקום אחר הארכתי לבאר מה שאמר שלא הלך בעצת דור הפלגה, ואין מקומו פה. אבל על כל פנים זה ודאי שצריך לברוח מלהתחבר עם רשעים שלא ילמוד ממעשיהם. אבל לא ימנע מלפרסם הדברים בדרך יראת ה' אף בתוך העיר, בחוצותיה וברחובותיה.

^{כב} עיין בזה להלן בהערה כה, מלשון רבינו ביואל משה, בשם הגמרא ומדרשים.

^{כג} באבן עזרא (יא, ז): ויש אומרים שנהפך לבם לשנוא זה את זה, וכל אחד חידש לשון. ויש אומרים כי המלמד לאדם דעת שפֿתָם דעת לשונם. והנכון בעיני שנפוצו משם, ואחר שנפוצו מלך נמרוד על בבל וקמו מלכים אחרים ובימים רבים במות הדור הראשון נשכח הלשון הראשון.

איינ פשט ברענגט ער, מ'האט אריינגעווארפן א 'שנאה' פון איינעם צום אנדערן, האט זיך יעדער 'געזוכט' אן אנדער לשון.

אבל לדרך אחד מפרש גם הוא שהיתה בדרך גם מן השמים שישכחו את לשונם, ויצטרכו כולם לחדש לשונות חדשות

און איין פשט ברענגט ער, אז הקדוש ברוך הוא האט געטון א נס אז זיי זאלן 'פארגעסן' דאס לשון, מ'האט פון זיי 'צוגענומען דעם דעת' און זיי האבן פארגעסן, ממילא אז זיי האבן 'פארגעסן' האבן זיך געמוזט 'זוכן' יעדערער אן אנדער לשון, האט שוין געצויגן יעדער צו זיין שורש [ושר שלו בשמים], אזוי זענען געווארן די ע' לשונות.

לג

ובזהר הקדוש מצינו כי עיקר הנס היה שישכחו "לשון הקודש",

כי כשהרשעים משתמשים בלשון הקודש זו יש להם כח יותר להפליג ברשעים והשחתתם

ווידער אין זוהר הקדוש שטייט גאָר^כ, אַז מ'האט זיי צוגענומען, דער עיקר איז געוועזן אז מ'האט זיי צוגענומען "לשון קודש", [וואָס] ביז דעמאלטס האבן זיי גערעדט אויף לשון הקודש. [ווי] רש"י זאגט [בפסוק] וַיְהִי כָל הָאָרֶץ שְׂפָה אֶחָת "בלשון הקודש".

זיי האבן גערעדט בלשון קודש, איבערדעם זענען זיי געווען שטארקער אין די כוחות הטומאה, ווייל ס'איז געוועזן די ארבעט די השפעה [שלהם] דורך די שָׁרִים עֲלִיּוֹנִים, און די שָׁרִים עֲלִיּוֹנִים זענען נאָר מִשְׁמַשׁ מיט לשון הקודש, איבערדעם אז זיי האבן געטון זייערע דַּרְכֵי טומאה מיט לשון קודש, איז זיי געווען שטארקער די השפעה פון די שָׁרִים עֲלִיּוֹנִים, דורכדעם זענען זיי אזוי שטאַרק געווען. [ולכן] הקדוש ברוך הוא האט צוגענומען דאָס לשון, לשון קודש, [און] זיי האבן גערעדט מיט אנדערע לשונות, [ממילא] זענען זיי אָפּגעריסן געוואָרן פון די שָׁרִים עֲלִיּוֹנִים,

^כ בזהר הקדוש (סוף דף עה): ואי תימא לישנהון אמאי אתבלבל (נוסח אחר: אתבדר ובלבל לון קודשא בריך הוא). אלא בגין דכלהון ממללין בלשון הקדש, ההוא לישנא קא עביד לון סיועא, בגין דבעובדא ובמלולא דפומא תליין מלין אלין, לאדבא פנה דלבא, ובדא עבדי סיועא לההוא אתר דבכי לאקמא, ועל דא אתבלבל לישנהון דלא יכילו לאתתקפא רעותהון בלשון הקדש, כיון דאתחלף לישנהון לא אצלחו בעובדא, בגין דחילא דלעילא לא ידעי ולא אשתמודעי בר בלשון הקדש. וכד אתבלבל לישנא דלהון אתחלש חיליהון ואתבר תוקפא דלהון. תא חזי, דהא מלה (דא) דאמרי תתאי בלשון הקדש, כלהו חילי שמיא ידעי ביה ואתתקפי ביה, ולישן אחרא לא ידעין ולא אשתמודעי ביה. ועל דא אלין כיון דאתבלבל לישנא דלהון, מיד ויחדלו לבנות העיר, דהא אתבר חיליהון, ולא יכילו למעבד מידי ברעותא דלהון. [=בלשון הקודש: ואם תאמר, למה נתבלבל לשונם [למה פזר ובלבל אותם הקדוש ברוך הוא]? אלא בשביל שכולם מדברים בלשון הקודש, אותה לשון עשתה להם סיוע, משום שבהמעשה ובדיבור הפה תלויים דברים הללו להשיג כוונת הלב, ובה עשו סיוע לאותו מקום שרצו להקים. ועל זה נתבלבל לשונם שלא יוכלו לחזק רצונם בלשון הקודש, כיון שהתחלפה לשונם לא הצליחו בהמעשה, משום שהצבא של מעלה לא יודעים ולא מכירים (שום לשון) חוץ מבלשון הקודש. וכשנתבלבל לשונם, נחלש כחם ונשבר תוקף שלהם. בא ראה, שהרי דבור [זה] שאומרים התחתונים בלשון הקדש, כל צבאות השמים יודעים בו ומחזיקים בו, ולשון אחרת אינם יודעים ולא מכירים בו. ועל זה, כיון שנתבלבל לשון שלהם, מיד ויחדלו לבנות העיר, שהרי נשבר כחם, ולא יכלו לעשות דבר ברצון שלהם].

וכן כתב עוד בזהר הקדוש (שם עו): פתח רבי חייא ואמר וכו', חמי מה כתיב, הן עם אחד ושפה אחת לכלם. בגין דאנון בלבא חד ורעותא חד, וממללי בלשון הקדש. ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות, ולית מאן דימנע עובדא דלהון. אבל מאי אעביד, אבלבל לון דרגין דלעילא, ולישן דלהון לתתא. וכדין אתמנע עובדא דלהון, וכו'. [=בלשון הקודש: ראה מה כתוב, הן עם אחד ושפה אחת לכלם. משום שהם בלב אחד וברצון אחד, ומדברים בלשון הקודש. ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות, ואין מי שימנע מעשיהם. אבל מה אעשה? אבלבל להם את ההדרגות שלמעלה ולשון שלהם למטה, ואז נמנע המעשה שלהם וכו'.]

ממילא זענען זיי שוואַך געוואָרן, וַיַּחְדְּלוּ לְבַנֵּת הָעִיר (יא, ח), האָט זיך אויפגעהערט דער כח [שלם].

אַזוי שטייט אין זוהר הקדוש אין די וואַכעדיגע סדרה, אַז דאָרטן איז געלעגן די כוחות הטומאה [וחזקם של דור ההפלה], ווייל זיי האָבן גערעדט בלשון קודש. [און] דאָס איז געוועזן די עצה [נגד], עצת הבורא, גִּדְל הַעֲצָה וְרַב הָעֲלִילִיָּה (ירמ' לב, יט). דורכדעם וואָס מ'האָט זיי צוגענומען דאָס לשון, מ'האָט זיי מְשַׁפַּח געווען אינגאַנצן דעם "לשון הקודש", זענען זיי אָפּגעריסן געוואָרן פון די שְׁרִים, פון די שְׁרֵי הַטּוּמְאָה, זענען זיי שוואַכער געוואָרן דער כח, מיט דעם זענען זיי נשפל געוואָרן און ס'האָט זיך אויפגעהערט זייער כח, [וממילא] וַיַּחְדְּלוּ לְבַנֵּת הָעִיר כ"ה.

אַזוי שטייט דאָך מבואר אין זוהר הקדוש.

לד

נחזור להענין, שבדור הפלגה אף לא התפלל אברהם עליהם, ולבסוף נענשו בג' מיני עונשים לפי חלוקת הג' כתות על כל פנים יהיה איך שיהיה, ס'איז געוואָרן דער פירוד [ונענשו בעונשים קשים], און אברהם אבינו האָט גאָרנישט געבעטן, ער האָט גאָרנישט מתפלל געווען [עליהם שלא יענשו].

און ס'איז געווען [שהעונש בא למעשה עליהם כי] אַ שליש זענען דאָך נשקע געוואָרן [שנבלע שליש המגדל בארץ], און אַ שליש זענען געוואָרן - אַזוי שטייט דאָך

^כ וַעֲיִין באורך בויאל משה (ג, יח-יט) שמבאר שם רבינו שמעלת "לשון הקודש" גדולה עד מאוד לאותן שכל לשונם בקדושה, ולעומת זה להחוטאים בלשון זה, הוא נמאס יותר אצל התוה"ק מהחוטאים בשאר לשונות. ואח"כ העתיק שם רבינו דברי הזוה"ק אלו (המובא בהערה הקודמת).

ועל זה כתב אח"כ רבינו זול"ק: ובזה נפתח לנו שערי אורה להבין למה היה צורך 'לנס נפלא' כזה שכל העולם כולו בפעם אחת יִשְׁכָּחוּ פתע פתאום את לשונם ויִשְׁתַּנּוּ ללשון אחר, הלא הרבה דרכים למקום לבטלם מבנין העיר והמגדל. ובלאו הכי אמרינן בגמרא סנהדרין דף ק"ט, מגדל, שליש נשרף, ושליש נבלע, וחלק מן העולם נעשו אז קופין ורוחות וכו', גם חלק מן העולם הציף הים כמבואר במדרש רבה שם [בפרשת נח], ולהנשארים נכנסו כל הארצות בראשי ההרים והיתה כל אחת ואחת בולעת אנשי מקומה, וביאר שם בנזר הקודש באריכות שקפצו כל הארצות ובאו בדרך נס ונכנסו בראשי ההרים שהיו שם דור הפלגה, וכל אחת בלעה אנשי מקומה וחזרה למקומה. אם כן אחר כל הנסים האלו בלאו הכי נתפרדה כל החבילה ולא יכלו לבנות עוד, ומאי נפקא מינה עוד בשינוי הלשון. גם כיון שנעשה עמם נסים כל כך ועונשים קשים ומרים כל כך, מדוע לא הזכיר הכתוב אלא פרט זה שאמר הקב"ה הבה נרדה ונבלה שם שפתם.

אבל לפי דברי הזוהר הקדוש מובן, כי אך בזה היה תלוי הכל, באותו הנס שניטל מהם לשון הקודש, וכל זמן שדברו בלשון הקודש היה אדרבא נעשה נסים להצלחתם, וכמבואר במדרש רבה על הכתוב וַיִּמְצְאוּ בִקְצָה, ר"נ אמר "וַיִּמְצְאוּ", אִם לְלִצִּים הוּא יִלִּין, ופירש ביפה תואר שנעשה להם נס באופן שיהיה מקום לרעתם, יעיי"ש באריכות.

ועכ"פ כל עין הרואה בדברי הזוהר הקדוש האלו יוכל לידע ולהבין כי האסון היותר נורא שבעולם הוא אם רשעים מדברים בלשון הקודש, כי אך על ידי זה הצליחו בדור הפלגה להמריד את כל העולם כולו על הקב"ה וגרמו אח"כ עונשים קשים ומרים רח"ל, ואף שהיה בדורו של אברהם אבינו ע"ה וְנָח וְשֵׁם וְעֶבֶר, מכל מקום לא היה מציאות לבטלם מרעתם והצלחתם במרידה, זולת ע"י הנס שניטל מהם לשון הקודש. עכ"ל רבינו.

ועיין עוד שם באורך שביאר רבינו כמה ענינים, ואח"כ כתב (בסימן כב) זול"ק: הגה כתבתי למעלה כמה טעמים שראו [החכמים] חשש מכשולות גדולות בלימוד לשון הקודש [לכל אחד], וכל זה היה בדורות הקודמים שהיה ענין דור הפלגה רק 'מעשה שהיה', אבל כבר בטל בדורו של אברהם אבינו ע"ה שזכה [הדור] 'לנס גדול כזה' שפתאום ניטל מהם הלשון, אבל אנו יתמי דיתמי בדור הזה השפל והאפל ימי עיקבא דמשיחא שנתמלא כל העולם כולו במינות רח"ל ותפשו [המינים] אומות אבותם שבדור הפלגה להשתמש בכל כחות הטומאה בלשון הקודש וכו', ואף שלשונם הטמא מעורב ברוב דברים של מלות זרות ובדויות מלב המינים שאינם כלל לשון הקודש, אבל הס"מ וחיילותיו המְנַהִיגִים יודע עד כמה להשאיר בלשונם מלשון הקודש באופן שיהיה להם אחיזה בכחות הטומאה כמו בדור הפלגה, ועוד יותר מהם.

אָרויס אין דברי חכמינו ז"ל (כדלעיל הערה ו. ועיין הערה כה) – זיי זענען געוואָרן קופים און שיינ'ן דל'ת'ן זענען זיי געוואָרן, און אַ שליש פון זיי זענען נַתפֿיז געוואָרן. דאָס איז דאָך אויך געווען גיווענדט יעדער [לויט] פון וואָס פאַר אַ כֶּתֶה ער איז געוועזן, איז געווען דער עונש שטאַרקער (כמבואר בגמרא המובא לעיל בהערה ו).

לה

והשתא יובן שפיר חילוק הלשונות הנאמר באברהם,

דבור הפלגה אף לא "הלך" כלל, ובסודם רק לא "עמד", אבל "הלך" במחשבה והתפלל עליהם

יהיה איך שיהיה, אָבער על כל פנים מיט דעם איז רעכט, ביי 'די' [בדור הפלגה] שטייט לא "הלך", ניטאַמאָל האָט ער זיי געוואָלט אויפן 'רעיון' [נעמען], אַזאָ דִּרְךָ 'מִסְכָּן' [שהיו מִסְכָּנים את כל העולם לימשך אחריהם], ער האָט זיך נישט געוואָלט 'באַפּאַסן' מיט זיי. אָבער ביי סדום איז נאָר לא "עמד" [אבל "הלך"], ווייל ער האָט עס [כאַטש] גענומען אין 'רעיון', ער זאָל זיך גאָר 'באַפּאַסן' מיט זיי, דאָס הייסט "הלך" ווי דער רמב"ן ברענגט (כדלעיל אות כו), [שהרין] ער האָט מתפלל געווען פאַר זיי.

לו

ביאור קושיא ב

שינוי הלשונות שאצל נח

ביי נח'ן קען מען אויך זאָגן ווייטער. ביי נח'ן ווידער איז געווען אַזוי:

בדור "אנוש" שהיה להם דיעות כוזבות של עבודה זרה,

לא רצה נח אף 'להלך' שם כלל, ולכן על זה נאמר לא "הלך" בעצת רשעים

ביים דור אנוש איז ער טאַקע געווען לא "הלך", ער האָט זיך נישט געוואָלט באַפּאַסן [עמהם כלל, ווייל] ס'האָט זיך אָנגעהויבן מיט "עבודה זרה", מיט 'שיתוף' [=עבודה זרה בשיתוף עבדות ה'], אַזוי זאָגט דאָך דער רמב"ם¹⁰, זיי אָנגעהויבן מאמין צו זיין אין די שרים [העליונים] אין די כוחות [של צבא השמים], זיי האָבן אויך מאמין געווען אין הקדוש ברוך הוא, אָבער זיי האָבן 'דאָך' געזאָגט אַז מ'האָט איבערגעגעבן 'די' וועלט [עולם התחתון], איבערגעגעבן פאַר די שרים, פאַר די כוכבים ומזלות, וכהנה וכהנה, [ווי] דער טעות פונעם דור אנוש [איז געווען], ווי דער רמב"ם גיט צו פאַרשטיין, און דער רמב"ן¹¹.

¹⁰ ברמב"ם (עבודה זרה א, א), בימי 'אנוש' טעו בני האדם טעות גדול, ונבערה עצת חכמי אותו הדור, ואנוש עצמו מן הטועים היה. וזו היתה טעותם, אמרו הואיל והאלקים ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את העולם ונתנם במרום וחלק להם כבוד והם שמשים המשמשים לפניו, ראויין הם לשבחם ולפארם ולחלוק להם כבוד, וזהו רצון הקל ברוך הוא לגדל ולכבד מי שגדלו וכבדו, כמו שהמלך רוצה לכבד העומדים לפניו וזהו כבודו של מלך. כיון שעלה דבר זה על לבם התחילו לבנות לכוכבים היכלות ולהקריב להן קרבנות ולשבחם ולפארם בדברים ולהשתחוות למולם כדי להשיג רצון הבורא בדעתם הרעה, וזה היה עיקר עבודת כוכבים, וכך היו אומרים עובדיהם היודעים עיקרה, לא שהן אומרים שאין שם אלוך אלא כוכב, זה הוא שירמיהו (י, ז-ח) אומר מי לא יראך מִלֵּךְ הַגּוֹיִם כִּי לֹךְ יֵאָתֶה כִּי בָכָל חֲכָמֵי הַגּוֹיִם וּבְכָל מַלְכוּתָם מֵאִין כְּמוֹךָ, וּבְאַחַת יָבִיעֶרְוּ וְיִכְסְלוּ מוֹסֵר הַבָּלִים עֵץ הוּא, כְּלוּמָר הַכֹּל יוֹדְעִים שֶׁאַתָּה הוּא לַבֹּדֶךְ, אֲבָל טְעוּתָם וְכִסְלוּתָם שֶׁמִּדְמִים שׁוֹהֵה הַבֶּל רְצוֹנָךְ הוּא וכו'.

¹¹ ברמב"ן (יתרו כ, ג): ובכאן אני מזכיר מה שיורו הכתובים בענין ע"ז, כי היו שלשה מינין. הראשונים החלו לעבוד את המלאכים שהם הַשְּׂכָלִים הַנִּבְדָּלִים, בעבור שידעו למקצתם שררה על האומות, כענין שכתוב (דניאל י, כ) שֶׁר מַלְכוּת יוֹן וְשֶׁר מַלְכוּת פָּרַס, וחשבו שיש להם יכולת במ להיטיב או להרע, וכל אחד עובד לשר שלו, כי היו הראשונים יודעים אותם, ואלה הם הנקראים בתורה ובכתובים כלם אֱלֹהִים אֲחֵרִים, אֱלֹהֵי הָעַמִּים, כי המלאכים נקראים אלהים וכו'. ואע"פ שהיו העובדים מודים שהכח הגדול והיכולת הגמורה לקל עליון וכו'.

הָאֵט ער [נח] געזען דאָס איז "עבודה זרה", איז ער נישטאָמאַל [ה'לך], ער האָט זיך נישט געוואָלט דערמיט 'באַפּאַסן' [כלל].

לז

אבל בדור "המבול" הָלַךְ לשם כדי להוכיחם, שהרי כך נצטווה מפי הקב"ה, ולכן על זה נאמר וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים לֹא "עָמַד", אבל 'הָלַךְ'.

ביים דור המבול שטייט אָבער נאָר לֹא "עָמַד" [אבל 'הָלַךְ' אצלם], ווייל מ'האָט דאָך אים 'געהייסן' ער זאָל זיי מוכיח זיין, ער איז מְצוּה געווען דערויף. [ועל כן "הָלַךְ" אצלם ממש, כדי להוכיחם, אבל לא נשאר עומד שם, רק סר מהם אחר שלא קיבלו התוכחה]^{כח}. אַזוי ווי אברהם אבינו ביי סדום איז געווען לֹא 'עָמַד' כ"ט, ער האָט נישט געוואָלט אַהיין גיין אפילו מתקן צו זיין, ווייל דאָס קאָן שאַדטן, ס'קען שאַדטן פאַר 'זיך' און פאַר די 'וועלט'.

אָבער דאָ ביים דור המבול, נח איז דאָך מְצוּה געווען דערויף, מ'האָט דאָך אים 'געהייסן' מאַכן גאָר אויף דעם [אַרויף] די תיבה, [ועל כן "הָלַךְ" לשם, ונזכר]. ווי רש"י זאָגט דאָך אַזוי, איז דען נישטאָ אַסאַך רִוּחַ וְהַצִּלָּה [לפניו יתברך], פאַרוואָס האָט דער בורא כל עולמים געמאַכט [להטריחו בבנין התיבה], ווייל דורכדעם וואָס ער וועט מאַכן די תיבה וועלן זיי אים פּרעגן וואָס [איז דאָס], וועט ער זיי זאָגן מ'מאַכט אַ מבול, אפשר וועלן זיי תשובה טאָן.

הגם ס'איז דאָך גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם [שלא ישובו], אָבער דאָך, ער איז געווען מְצוּה אויפן דור ער זאָל זיי מוכיח זיין, ס'איז געווען דערויף אַ ציווי. [ולכן נאמר על נח לענין דור המבול, וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים לֹא "עָמַד", אבל 'הָלַךְ'.

לח

בדור אנוש לא היה עליו להוכיחם, כי בעצם אין להוכיח לאנשים שהם בגדר לצים וכסילים ורשעים, ורק בדור המבול שאני, ששם נצטווה עליהם להוכיחם

ביים דור אנוש האָט ער נישט געהאַט קיין ציווי, ביי דעם איז געוועזן [כדכתיב] אַל תּוֹכַח יֵלֶךְ (משלי ט, ח), און 'פְּסִילִים' [כדכתיב בְּאֲזִיזֵי 'כְּסִיל' אַל תִּדְּבַר (שם כג, ט)]. אַזוי ווי דער רבינו בחיי זאָגט^{לא}, 'פְּסִילִים' מיט 'רשעים' טאָר מען נישט מוכיח זיין נישטאָמאַל, מ'טאָר זיך נישט אָנקערן מיט זיי.

– והמין השני בע"ז, שחזרו לעבוד לצבא השמים הנראה, מהם עובדי הַשֶּׁמֶשׁ או הַיָּרֵחַ, ומהם למזל מן המזלות, כי כל אחת מן האומות ידעה כח המזל בה כפי משטרו על הארץ שלהם, וחשבו כי בעבודתם יגבר המזל ויועיל להם וכו'. ואלה האנשים הם שהחלו לעשות הצורות הרבות בפסילים והאשרים והחמנים, כי היו עושים צורות מזלם בשעות אשר להם הכח כפי מעלתם, והיו נותנים בעם, כפי מחשבתם, כח והצלחה. וקרוב בעיני שהוחל זה בדור הפלגה כאשר הפיצם השם אֶל הארצות, ומשלו בהם הכוכבים והמזלות למחלקותיהם, כי הבונים היו רוצים לעשות להם שם ולא יתחלקו, כאשר רמזתי במקומו (נח יא, ב). – והמין השלישי בע"ז, אחר כך חזרו לעבוד את השדים שהם רוחות, כאשר אפרש בע"ה (אחרי יז, ז) וכו'.

^{כח} ובכאן אצל נח יתפרש לשון 'הלך' כפשוטו, ולא מענין מחשבה ורעיון כמו שפירשנו אצל אברהם, והכל לפי הענין.

^{כט} וגם לא "הלך" אצלם בפועל, רק הלך ברעיון ומחשבה, שבתפילה חשב מהם, וכדרך שפירשנו אצל אברהם. [ובזה מדויק היטב המשך לשון רבינו].

^ל ברש"י (ו, יד): הרבה ריוח והצלחה לפניו, ולמה הִטְרִיחוּ בבנין זה. כדי שיראוהו אנשי דור המבול עוסק בה ק"כ שנה, ושואלין אותו מה זאת לך, והוא אומר להם עתיד הקב"ה להביא מבול לעולם, אולי ישובו.

^{לא} ברבינו בחיי (בהקדמה לפרשת לך) וז"ל: כי יש בחברת הכסילים נזק מבלי תועלת, ויש בחברת החכמים תועלת מבלי נזק. ולשון 'כסילים' הם בוחרי המדות המגונות והתאוות הגופניות ומבזים עניני השכל, והם הם שאין ראוי להוכיחם, מפני שהכת היא מן השלש כתות שצוה שלמה ע"ה שלא להוכיחם, ואלו הם,

[ולכן בדור אנוש] איז געווען לא "הֶלֶף".

אָבער וּבְדֶרֶךְ חֲטָאִים [לא "עָמַד", אבל "הֶלֶף"], ביים דור המבול האָט ער שוין טאַקע געמוזט 'גיינ' צווישן זיי, וואָרן ער האָט זיי דאָך געמוזט מוכיח זיין, ער איז דאָך אַזוי מְצוּה געוועזן מן השמים, אַז מ'איז מְצוּה הערט זיך אויף אַלדינגס [ולא שייך 'איסור' התוכחה לרשעים], איבערדעם שטייט נאָר לא "עָמַד", אָבער "הֶלֶף" יאָ.

לט

הקדמה לסיום ביאור קושיא ב
לשון הנאמר בנח לענין דור הפלגה דרך לא "יִשָּׁב"
(עד אחר אות מג)

[ולבאר מה שדרשו על נח] וּבְמוֹשֵׁב לְצִים [לא "יִשָּׁב"], זה דור הפלגה. (הביאור באות מה)

[קושיא ז]

לכאורה בדור הפלגה היו כולם בניו של נח, ואיך לא היו סרים למשמעתו של אביהם הזקן נח שלא למרוד במקום ובאבן עזרא נדחק מטעם זה לפרש ענין דור הפלגה בדרך אחר

[נקדים תחלה מה שמצינו] דער אבן עזרא דאָלכ פלאגט זיך, ווי קען דאָס זיין אַז דער דור הפלגה זענען אַזוי געווען שלעכט, אַז זיי האָבן געהאַט אַזעלעכע שלעכטע פֿונות, [והלא] זיי זענען דאָך געווען 'בניו של נח', ער האָט זיי מציל געווען, [און] ער האָט נאָך געלעבט, זיי זענען דאָך געווען זיינע קינדער, ער האָט זיי מציל געווען [מן המבול], אַלע זענען אַרויסגעקומען דורך זיינע [קינדער] וואָס זענען אַרויס פון דער תיבה, און ער איז געווען 'אביהם', ווי קען דאָס זיין, האָט ער נישט גיווען געזאָלט האָבן אַזאַ כח אויף זיי [למונעם מלמרוד בהקב"ה]?, אַזוי פרעגט דער אבן עזרא.

נאָר ער זאָגט עפעס אַן אַנדערן פשט [שמבאר כל הענין של דור הפלגה בדרך אחר, באופן שלא היה מחשבתם לכפירה ומרידה, עיי"ש].

מ

אבל בדברי חז"ל מבואר שהיתה כוונתם למרידה במקום [ואם כן יוקשה כנזכר למה לא שמעו לקול אביהם הזקן נח] אָבער אין דברי חכמינו ז"ל זעט מען אָבער דאָך [שהיתה כוונתם למרוד במקום], ס'שטייט דאָך אַרויס וואָס דאָס דור הפלגה איז געווען [שכולם לשם ע"ז נתכוונו].

כסילים, לצים, רשעים. כסילים, הוא שאמר (משלי כג, ט) בְּאֶזְנֵי כְסִיל אַל תִּדְבֹּר פִּי יִבּוֹז לְשֹׁכֵל מְלִיץ, לצים הוא שנאמר (שם ט, ח) אַל תּוֹכַח לֵץ פֶּן יִשְׁנָאָךְ, רשעים הוא שנאמר (שם ז, י) יִסֹּר לֵץ לִקְחָ לּוֹ קֶלֶן וּמוֹכִיחַ לְרָשָׁע מוֹמוֹ. וכשם שחברת החכמים סיבה גדולה והזמנה רבה בקיום עבודת ה' יתברך וההתמדה עליה, כן חברת הכסילים והרשעים הזמנה גדולה וסיבה לביטולה.

וכן כתב עוד (בהקדמה לפרשת שמות) וז"ל: התוכחת היא על שני חלקים, האחד מחויב, והשני נמנע. 'המחויב' הוא שנצטוינו להוכיח שלש כתות, והם חכמים, פתאים, נערים. 'הנמנע' הוא שנצטוינו שלא להוכיח שלש כתות כלל, והם לצים, כסילים, רשעים. לצים הוא שכתוב (משלי ט, ח) אַל תּוֹכַח לֵץ פֶּן יִשְׁנָאָךְ וכו'. וכסילים הוא שכתוב (שם כג, ט) בְּאֶזְנֵי כְסִיל אַל תִּדְבֹּר פִּי יִבּוֹז לְשֹׁכֵל מְלִיץ וכו'. רשעים הוא שכתוב (שם ט, ז) יִסֹּר לֵץ לִקְחָ לּוֹ קֶלֶן וּמוֹכִיחַ לְרָשָׁע מוֹמוֹ וכו', אלו הם כתות החלק הנמנע.

ב באבן עזרא (יא, ג): ואלה בוני המגדל לא היו טפשים שיחשבו לעלות אל השמים, גם לא פחדו מהמבול. כי נח ובניו שנשבע להם ה' שם היו, וכלם היו סרים אל מִשְׁמַעְתָּם, כי בניהם היו. והנה הכתוב גלה חפצם וסוף דעתם לבנות עיר גדולה למושבם ולבנות מגדל גבוה, להיות להם לאות ולשם ולתהלה לדעת מקום העיר להולכים חוצה כרועי המקנה, גם יעמוד שםם אחריהם כל ימי המגדל, וזהו שאמר הכתוב וְנִבְעֶשָׂה לָנוּ שֵׁם.

מא

[ביאור קושיא ז]

אבל ביאור הענין, כי אותם שהיו כופרים הם בודאי לא שמעו לקול אביהם, כי מה להם לכבוד אב איי די קשיא [למה לא סרו למשמעתו של אביהם הזקן נח]. מילא די וואָס זיי האָבן כופר געווען אינגאנצן אין הקדוש ברוך הוא, איז דאָך נישט קיין קשיא. וויבאלד מ'איז כופר אין אלעמען, מ'איז כופר אין הקדוש ברוך הוא, ממילא האָבן זיי נישט געהערט אפילו לאביהם הזקן.

ואותם שחשבו שיש בזה עבודת ה' להיות כמלאכי השרת, הם גם כן טעו לחשוב שאין צריכים לשמוע לקול אביהם און ווידעראום די פֿתָ וואָס זיי האָבן גאָר געמיינט 'ערנסט', [להיות] כמלאכי השרת, וויאָזוי איז פֿאַרהאַנדן [למונעם מזה], אַז זיי האָבן עס געהאַלטן פֿאַר אַן 'עבודה' [לפי טעותם], ממילא [סברו] דאָרף מען דאָך נישט הערן אפילו גאָר ווען זיי הערן פון דעם 'פֿאַטער' אַליין [וכל שכן מנח שהוא רק זקנים ולא אביהם ממש].

מב

והיוצא מזה כי לא היה כח ביד נח להחזירם למוטב

יהיה איך שיהיה, איז געווען דער קלקול הדורות [שלא שמעו למוסרו של נח], איבערדעם אויף דעם דור הפלגה האָט נח נישט כח געהאַט.

מג

ובעוה"ר מצינו ענינים כאלה גם בשאר דורות, שאין שומעים לקול תוכחה של האבות והזקנים, דכשיש התגברות הסטרא אחרא באיזה ענין מורדים בהכל

בעוונתו הרבים דאָס זעט מען דאָך אַסאך מאל, כאָטש ער איז געווען 'אביהם' און ער האָט זיי 'מתרה' געווען, דעסטוועגן אַז דער כח הטומאה איז זיך מִתְגַּבֵּר, הערט מען נישט, מ'פֿאַלגט נישט.

בעוונתו הרבים, די תמיהה וואָס ער [האבן עזרא] פרעגט, זעט מען [גם בשאר דורות שיש מציאות כזה שהבן מורד באביו].

[וכמו שמצינו] די גמרא זאָגט (ברכות י.) ביי מלחמת גוג ומגוג, למה נסמכה דער פרשה פון אבשלום'ן [בתהלים ג'], לפרשת גוג ומגוג בתהלים ב', וואָרן [שאם יאמר לך אדם כלום יש עבד שמורד ברבו, אף אתה אמור לו] כלום יש בן שמורד באביו, אלא הָוָה, הכא נמי הָוָה. אַזוי ווי גוג ומגוג איז מורד [באדונם].

ווען ס'איז די התגברות [פון] די סטרא אחרא און ס"מ, איז מען מוֹרֵד אין אַלדינגס. [ממילא] הערט זיך אויף גאָר די קשיא וואָס דער אבן עזרא פרעגט.

מד

התחלת ביאור קושיא ג

חילוק הלשון שבין נח לאברהם, לענין דור הפלגה

קען אָבער זיין וואָס דער חילוק איז [בין נח לאברהם, בענין דור הפלגה עצמו]. ביי אברהם אבינו'ן שטייט אויפן דור הפלגה לא "הֵלֶךְ", ער איז נִיטאַמאַל 'געגאַנגען' אַהין, און ס'איז [ממילא מובן כי] לא "עָמַד" און קל וחומר לא "יָשָׁב". און ביי נח'ן שטייט אויפן דור הפלגה [אַז ער איז] נאָר לא "יָשָׁב", זעט אויס [אַז] "הֵלֶךְ" און "עָמַד" יא, נאָר לא "יָשָׁב".

מה

סיום ביאור קושיא ב

לשון הנאמר בנח לענין דור הפלגה דרך לא "יִשָּׁב"

בתחלה יִשָּׁב נח (כסברת האבן עזרא) דמסתמא ישמעו בניו לקול תוכחתו, ועל כן הִלֵּךְ וְעָמַד בִּינֵיהֶם, אבל לאחר שראה שאינם מקבלים תוכחה, לא נשאר "יִשָּׁב" שם רק ברח משם

קען זיין אפשר [לייב זע] טאַקע דורך דעם אבן עזרא'ס קשיא [שהיה להם לסור למשמעתו של אביהם הזקן].

ער [נח] האָט אויך געהאַט לכתחילה די זעלבע סברא [שמסתמא ישמעו לתוכחתו], זיי זענען דאָך אַלע 'בְּנָיו', און ער האָט זיי מציל געווען [מן המבול], וועט ער אפשר האָבן אַ כח ביי זיי [למונעם מעצתם בבנין המגדל], האָט ער פרובירט [בתחלה], - 'הִלֵּךְ' און 'עָמַד', - אַז ער זאָל זיך בעטן [אצלם שישמעו לתוכחתו].

[אַבער שפעטער] אַז ער האָט זיך אָבער איבערגעצייגט ער האָט געזען ס'איז נישט אַזוי, אלא הם אינם סרים למשמעתו, איז ער שוין [טאַקע] אַנטלאָפֿן [מהם, ולכן] ווען ס'איז געקומען צום "יִשָּׁב", אַזוי ווייט האָט ער שוין נישט געוואָלט, ער האָט דאָך אויך געמיינט ערנסט.

איז שוין נישט קיין קשיא, מוז דאָך נישט זיין כיון שְׁהִלֵּךְ איז ער עָמַד און יִשָּׁב, וואָרן ער איז געגאַנגען מיט דער סברא [להדריכם למוטב ולמונעם מזה].

און אפשר איז עס טאַקע אַז ער האָט 'געברויכט' פרובירן, ווייל ס'איז דאָך מוטל געווען אויף אים [להוכיחם], ער איז געוועזן 'אביהם', האָט ער 'געברויכט' פרובירן, איבערדעם ביי אים שטייט נאָר לא "יִשָּׁב".

מו

ביאור קושיא ג

אברהם אבינו הבין מיד בתחלה שאין לו מה להוכיח אותם [ולא חשב כמו נח, חדא יען כי לא היה אביהם, וגם לא הצילם ממבול, וא"כ למה ישמעו אליו, ועוד כי היה במדרגה יותר גבוה מן נח להשיג גם מתחלה שאין מה להלוך אצלם], ועל כן בדור הפלגה אף לא 'הִלֵּךְ' כלל אצלם כמו נח

[אַבער] אברהם אבינו איז דאָך שוין געווען שפעטער.

ער איז דאָך נישט געווען אביהם, און ער איז דאָך אויך שוין געווען פון די שפעטערע דורות פונעם מבול, ער האָט שוין נישט געזען דאָס מבול און די הצלה, די הצלה פונעם מבול, [ולכן] האָט ער מעיקרא אָן נישט אַזוי געמיינט [שישמעו אליו, והבין מיד שאין לו תועלת להוכיחם].

און אפשר פשוט, ווייל ער איז דאָך געווען [אין] אַ העכערע מדרגה, אברהם אבינו. ווי ער זאָגט דאָ אַט [ברש"י] "בדורו של אברהם"^{לג}. ווייל אברהם אבינו איז געווען אַ העכערע מדרגה, ס'איז געווען פון בריאת העולם [אין] איז דאָך נישט געוועזן אַזא קדושה, אַזא'ן אור גדול, ווי אברהם אבינו.

^{לג} דברש"י (ו, ט) מבואר (הן להדורשין לשבח והן להדורשין לגנאי) שהיה חילוק גדול בין דורו של נח לדורו של אברהם. וז"ל רש"י: בְּדִרְתָּיו. יש מרבתינו (סנהדרין קט) דורשים אותו לְשִׁבְחָה, כל שכן שאילו היה "בדור צדיקים" היה צדיק יותר. ויש שדורשים אותו לגנאי, "לפי דורו" היה צדיק, ואילו היה "בדורו של אברהם" לא היה נחשב לכלום. אַתְּ הָאֱלֹקִים הִתְהַלֵּךְ נח. ובאברהם הוא אומר (חיי כד, מ) אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנָיו. נח היה צריך סעד לתומכו, אבל אברהם היה מתחזק ומהלך בצדקו מאליו.

[וכתיב (בראשית ב, ד) אֱלֹהֵי תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ] בְּהַפְרָאם אִיזו אוֹתִיּוֹת אַבְרָהָם, [שהעולם נברא בזכותו של אברהם] (ב"ר יב, ט), דְּעַר גְּאֻנְצֵער בְּרִיאת העולם אִיז גַּעוּוּעַן וועגן אַבְרָהָם אַבִּינוּ.

איבערדעם האָט ער משיג געווען 'שוין' [=מיד בתחילה], אִיז ער גַּעוּוּעַן לֹא "הֶלֶךְ".

נאָר נח האָט 'דאָךְ' פֿרובֿירט [בתחילה], ביז ער אִיז אויך גַּעקומען צו דער השגה פֿון אַבְרָהָם אַבִּינוּ, [וממילא ווען] ס'איז גַּעקומען צום "יֵשֶׁב" אִיז ער אויך אַנטלאָפֿן [מהם].

מז

איבערדעם ביי אַבְרָהָם אַבִּינוּ שטייט לֹא "הֶלֶךְ" אויפֿן דור הפלגה, און ווידעראום ביי נח שטייט נאָר לֹא "יֵשֶׁב", ביז [צום בחינת] 'יֵשֶׁב' האָט ער פֿרובֿירט [בחינת] 'הֶלֶךְ' און [בחינת] 'עֲמֵד'.

מח

איבערדעם קאָן זיין ביידע [סברות] אמת. אָדער [ווייל] די השגה [של אברהם] אִיז גַּעוּוּעַן העכער. אָדער אפשר ווייל ס'האָט גיקערט צו אים [לנח, שהיה מוטל עליו להוכיח אותם, והיה סברא שישמעו אליו], אַזוי ווי כ'האָב פֿריער גַּעזאָגט (באות מז) [ב' הסברות. און] ווי דער אבן עזרא זאָגט [באמת כסברא הב', דמסתבר שהיה להם לשמוע לקול אביהם הזקן].

מט

ועל כל פנים בזה הושוו אברהם ונח, שצריך לברוח מכנופיה של רשעים

אַבער על כל פנים זענען זיי 'ביידע' גַּעקומען [דערויף, שגם נח השיג כן בדור אנוש ומבול, וגם בדור הפלגה השיג כן לבסוף כשראה שאין שומעים לקול אביהם הזקן], ער אִיז גַּעוּוּעַן אויך אַ מקור האמת. 'אַבְרָהָם אַבִּינוּ' און 'נח', זענען ביידע גַּעקומען דערויף [=שהשיגו' דרך האמת, שצריך לברוח מהם ומהמונם], זיי האָבן בורח גַּעוּוּעַן פֿון 'די', פֿון אַזאַ 'כְּנוּפִיָּא'.

ביז דער בורא כל עולמים האָט גַּעזאָלפֿן [והפר עצתם, ונגלה האמת ונתבטל הנסיון].

נ

דברי התחזקות לעמוד נגד נסיונות דורינו אף כשנשארים 'יחידים' בדור

כדרך שהיה אצל נח ואברהם בדורם שהיו 'יחידים' בדור במשך הרבה שנים, עד שנתגלה כח האמת דער דור הפלגה האָט דאָך זיי גַּעדויערט 'יאָרן' [לבנות המגדל]. ווי דער סדר הדורות רעכנט דאָך אויס^{לד}, כמה שנים וואָס ס'האָט גַּעדויערט, דאָס אִיז דאָך נישט גַּעוּוּעַן אין איין טאָג, אין איין יאָר. דער סדר הדורות ברענגט דאָך אַז דער מַגְדֵּל אִיז שוין גַּעוּוּעַן אַזוי הויעך, אַז ס'האָט גַּעדויערט אַ שָׁנָה תְּמִימָה אַרױפֿצוגיין פֿון אונטן ביז אַרױף, אַרױף צו טראָגן אַ ציגל, דער 'וועג' האָט גַּעדויערט אַ שָׁנָה תְּמִימָה, אַזוי הויעך אִיז עס שוין גַּעוּוּעַן.

^{לד} בספר סדר הדורות (שנת אלף תקע"ג): ... ויבנו להם עיר גדולה ומגדל בתוכה גבוה וחזק מאד, ומרוב גבהו לא הגיע החומר והלבנים אל הבונים עד מלאות להם שנה תמימה, ויהי אלה עולים ואלה יורדים, ויהי כאשר תפול לִבְנָה מִיד ותשבר ויבכו כולם אליה, וכאשר יפול אדם וימת אין מביט אליו מהם וכו', ויבנו ככה ימים רבים ושנים וכו'. (והוא בשם ספר הישר).

און דער מדרש^{לה} זאגט דאך אויך, אז זיי האבן שטארק מצליח געווען, מ'האט געגעבן הצלחה פאר די רשעים, [על דרך שאמרן] (ע"ז נה). הבא לטמא פותחין לו. ממילא קאן מען פארשטיין, אז ס'האט געדויערט א "יאר" ארויף צו טראגן א ציגל, ממילא האט עס געדויערט א משך פון "כמה שנים" זייער 'הצלחה', ביז דער בורא עולם האט געהאלפן אז ס'איז נתגבר געווארן [כח האמת].

[ובמשך כל הזמן עד אז, היה המצב כן] זיי זענען געבליבן 'יחידים', אברהם אבינו, און נח, ביז דער בורא כל עולמים האט געהאלפן, ס'איז געווען מי העיר ממזרח [צדק]^{לו}, אורו של אברהם אבינו און פון נח'ן איז נתגבר געווארן, און 'דארט' [אצל אנשי דור הפלגה] איז געווארן א 'פירוד', און ס'איז נתגלה געווארן דער אמת. און פונדעס טוועגן, ווייטער זענען זיי געגאנגען אויף סדום^{לז}.

ס'האט זיך געצויגן די דורות [עד יציאת מצרים וקבלת התורה], און דער 'שלישלת הקדושה' איז אלץ געבליבן אויף 'קליינע טיילן', אזוי ווי ס'איז געווען די 'גזע' פון אברהם אבינו, און מיט דעם איז עס געבליבן אויף א משך פון דורות, און דער בורא כל עולמים האט געהאלפן ...

נא

אזוי האפט מען דאך [בדור הזה], היצט האלט מען בעיקבא דמשיחא, אבער ס'איז בעוויינט הרבים [כח האמת] שטארק בקטנות.

נב

ס'הייסט דאך "בדורו של אברהם", ווי ס'שטייט (ברש"י הנ"ל לפי היש דורשין לשבח) "בדורו של אברהם" על אחת כמה וכמה, כאטשיג בדורו של אברהם איז געווען גענוג רשעים, ס'איז דאך געווען דאס דור הפלגה, ס'איז אבער געווען "אברהם אבינו" בעולם, האט עס געהייסן א 'געהויבן' דור.

"בדורו של נח" איז ער געווען 'אליין'.

נאך "בדורו של אברהם", זעט דאך אויס [איז ער אויך מתחלה געווען יחידי ממש], וואס איז דען געווען דורו של אברהם?, איז דאך אויך נאך געווען [רק] הנפש אשר

^{לה} במדרש תנחומא (מהדורת באבער, פרשת נח סימן כח) ויאמרו איש אל רעהו הבה נלבנה לבנים. כל מה שהיו עושין הקב"ה מצליח בידם, כדי לשחק עליהם באחרונה, שנאמר יושב בשמים ישחק (תהלים ב, ד), שאילולי לא בנו, היו אומרים אילו בנינו את המגדל היו עולים לשמים ומתלחמים עמו, מה עשה הקב"ה הצליח בידם, להודיעם שאינם כלום בעולם, ואחר כך שוחק עליהם והגלה אותם, שנאמר ויפץ ה' אתם משם.

ובמדרש רבה (לח, ח) ותהי להם הלבנה לאבן וגו', רבי הונא אמר הוות מצלחת בידן, אתי למבני חדא הו'א בני תרתין [בפירוש מהר"ו, כשהיה צריך ליתן לבנה ואבן, היה נותן לבנה לבד ועומד לו במקום אבן גם כן, וזהו ותהי להם הלבנה לאבן, לבנה במקום אבן, אף על פי שלא יתן אבן]. אתי למישויע תרתין והו'א מישויע ארבע [סתם משוע שנותן חמר בן שני לבנים ומחליקם, והיה מחליק בפעם אחת בין שני לבנים].

^{לז} בישע'י (מא, ב) מי העיר ממזרח צדק וקראוהו לרגלו יתן לפניו גוים ומלכים ירד יתן כעפר חרבו קקש נדף קשתו. והפסוק קאי על אברהם אבינו כפירש"י שבא מארם נהריים שהוא במזרח. ועיין בסנהדרין (קח:).

ובבראשית רבה (ב, ג): רבי יהודה בר סימון פתר קריא בדורות, והארץ היתה תהו ובהו זה אדם הראשון וכו', ובהו זה קין וכו', וחשף זה דורו של 'אנוש' וכו', על פני תהום זה 'דור המבול' וכו'. אמר הקדוש ברוך הוא עד מתי יהא העולם מתנהג באפילה, תבא האורה, ויאמר אלקים יהי אור, זה אברהם, הדא הוא דכתיב (ישע' מא, ב) מי העיר ממזרח צדק וגו', אל תקרא העיר אלא האיר.

^{לז} עיין מגלה עמוקות (פרשת נח, עה"פ ונמרוד) שאנשי סדום היו מגלגול דור הפלגה (כמבואר בכתבי האר"י), וזה סוד ואנשי 'העיר' אנשי סדם (וירא יט, ד) [היינו האנשים שבנו 'העיר' והמגדל, המה היו אנשי סדום].

עָשׂוּ בְּחֶרֶן (לך יב, ה), און דאָס שטייט אויכעט ס'איז הערשט 'שפעטער' געווען [שגם זה היה רק אחר שיצא אברהם מאור כשדים ובא לחרן], אָבער ס'איז דאָך אױך געווען [בתחלת ימיו שהיה יחידי ממש], 'תחילת' איז געווען דאָס "דור הפלגה" [שהיו כופרים ומורדים בה] און ס'האָט 'די גאַנצע וועלט איינגענומען', [כמו שנאמר] וַיְהִי כָּל הָאָרֶץ שָׁפָה אֶחָת (בראשית יא, א), וַיְהִי כָּל הָאָרֶץ, די גאַנצע וועלט איז אַמאָל אַריינגעפאַלן אין דור הפלגה, אין דער עצה פון דעם מגדל, ס'איז געווען [נאָר] אברהם אבינו 'אַליין'. 'שפעטער' איז שוין געווען מער, איז שוין געווען אברהם אבינו און זיינע קינדער, מיט יצחק און מיט יעקב אבינו.

[וואָרן נאָך שפעטער] ווען די "שבטים" זענען געווען, איז שוין אברהם אבינו נישט געווען נישטאָמאָל בעולם, ער איז נסתלק געוואָרן דעמאָלטס [באותו היום, כשהיו יעקב ועשו בני ט"ו שנה] ווען עָשׂו איז אַרויס לְתַרְבוֹת [רָעָה], איידער עָשׂו איז אַרויס לְתַרְבוֹת רָעָה [כדי שלא יראה בן בנו יוצא לתרבות רעה, ואין זו שיבה טובה שהובטח לו ואתה תקבר בשיבה טובה] (ב"ב טז:; ב"ר סג, יד. פרקי דר"א פרק לה. והובא ברש"י לך טו, טו, ותולדות כה, ל).

איז [בימיו של אברהם אבינו] נישט געווען נאָר 'ער' און 'יצחק' און 'יעקב', און די [נפשות] וואָס זיי [האבות] האָבן מגייר געווען אַרום זיך.

אָבער די 'וועלט' איז דאָך געווען 'וועלט' [שעולם כמנהגו נוהג, וכמו שהוא בעוה"ר רובו רע], ס'איז געווען נעבעך 'פיל מיטן רשעות', [קודם] דעמאָלטס ביים דור הפלגה, און ס'איז געווען [נאָכדעם] סדום און פלשתים און די אַלע, זעט מען גאָרנישט ס'זאָל זיין אַזאַ 'געהויבן' דור [אצל ההמון, ולמה נקרא דורו של אברהם אַ געהויבן דור, כדמוכח ברש"י שמכנה אותו "דורו של אברהם"].

נאָר וואָס דען, אַז ס'איז אָבער נאָר געווען "אברהם אבינו" 'אַליין', האָט עס [שוין] געהייסן אַ 'געהויבן' דור!, ווייל "ער" איז געווען!, ווייל "אברהם אבינו" איז געווען אין דור!.

איבערדעם שטייט [ברש"י] "בדורו של אברהם" על אחת כמה וכמה, ס'איז יש דורשין [לשבח] ויש דורשין [לגנאי] סיי ווי סיי, אָבער 'אַלץ' זעט מען דאָך [לשני היש דורשים נמצא] אַז ס'איז אַ גרויסער 'חילוק' פון דורו של אברהם ביז דורו של נח. הגם מ'זעט נישט אין די 'דורות' [אצל ההמון עם] גאָרנישט קיין חילוק, ס'שטייט דאָך (אבות ה, ב) 'שכל הדורות היו מכעיסין ובאין' עד שבא אברהם אבינו וקבל שכר כנגד כולם, איז דאָך געבליבן אַלץ 'נאָר' אברהם אבינו, וואָס איז דער יחוס פון די אַלע 'דורות'. ס'ווערט אָבער אָנגערופן "אַ געהויבן דור", ווייל "ער" איז געווען^{לח}.

^{לח} ועיין בדברי רבינו בליל שמחת תורה תשט"ז (חידושי תורה, עמוד מט) וז"ל: הגם שהיה אז [בימי אברהם אבינו] בית מדרשו של שם ועבר שהיו נביאים, אעפ"כ בבחינה זה להרגיל שמו של הקב"ה בפי הבריות, היה רק אברהם אבינו לבדו יחיד בדורו, משא"כ בדורו של יצחק לא היה עוד יצחק לבדו שהרי אברהם אבינו ע"ה גייר הרבה גרים, וכ"ש בדורו של יעקב, נמצא שרק אברהם אבינו ע"ה היה יחיד בדורו באמונת השי"ת. וכן הוא ממש בדור הזה עיקבתא דמשיחא, שנשאר רק יחידי סגולה שהולכין עוד בדרך התורה והאמונה. וגם זה אינו דומה לדורו של אברהם, שאז היו היחיד סגולה, כמו אברהם אבינו וכדומה, ועכשיו גם היחיד סגולה הם בשפלות, וגם גודל שפלות הדור, עכ"פ בזה הבחינה דומה לדורו של אברהם שנשארו רק יחידי סגולה. וזהו פירוש (רש"י ר"פ לך) בך חותמין, שהחתימה היינו הסוף, בעיקבתא דמשיחא, יהיה "בך", היינו כמו שאתה יחיד בדורך כמו כן בהחתימה יהיה רק יחידי סגולה שישארו באמונה שלימה בהשי"ת ובתורתו הקדושה. [ועיין זה גם בדברי יואל לשמחת תורה אות מא].

נג

אָבער לעולם, אַצינדערט איז דאָך גרויס דאָס חשכות, אין די לעצטע דורות, מ'זעט דאָך דאָס גרויסע חשכות אין די לעצטע דורות, ס'איז אַלעס 'פאַרשטעלט', די גרויסע 'הסתרה', אָבד חסיד מן האָרץ (מיכה ז, ב) [שהצדיקים הקודמים הלכו למנוחות ואותנו עזבו לבדנה, עם כל זה צריכין לעמוד איתן נגד זרם העולם אף אם נשארים 'יחידים' בדור]. ביז דער בורא כל עולמים וועט העלפן ס'וועט זיין 'התגלות אורו של משיח', אליהו און משיח, און תחיית כל הצדיקים, ס'וועט זיין וְיְהִי אֹר, וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים יְהִי אֹר וְיְהִי אֹר^{לט} (בראשית א, ג), וועט דער בורא עולם העלפן. אַז דער בורא עולם וועט העלפן וועט אַלעס 'דערהויבן' ווערן [ויהיה באמת א' געהויבן דור]. ווען ס'איז "חשוכא" קומט נאָך "נהורא"^מ [=לאחר 'החושך' בא 'אור'], אַזוי ווי ס'גייט, אַזוי ווי ס'גייט דאָס 'השתלשלות העולמות'.

נד

ברכת הקודש

דער בורא כל עולמים זאל העלפן:
מ'זאל מיר די זכיה האָבן, אַז מ'זאל זוכה זיין צו 'זען', וְתַחֲזִינָה עֵינֵינוּ - דעם אור האָמתי - בְּשׁוֹבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים.
מ'זאל מיר זוכה זיין צו זען דעם התרוממות קרן התורה וישראל, בהתגלות כבוד שמים עלינו במהרה בימינו אמן.

^{לט} בפסיקתא רבתי (פרשה לו) הובא בילקוט שמעוני (ישעי' רמז צט): איזה אור שכנסת ישראל מצפה, זה אורו של משיח, שנאמר וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת הָאֹר. - ועיין בני יששכר (אייר ג, ב. שם, ה. כסלו טבת ב, יט) שהביא מאמר בשם חז"ל, וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים יְהִי אֹר, זה אורו של מלך המשיח. ועיין רבינו בחיי (בראשית שם).

^מ וכמו שאמרו בגמרא (שבת עז:): דבריינו של עולם הוא כך דברישא חשוכא והדר נהורא. ובזוהר הקדוש יש כמה לשונות בענין זה, עיין בזוהר ח"ב (קטו:): מַגוּ חֲשׁוֹכָא נִפְּיק נְהוּרָא. ושם (קפד): לִית נְהוּרָא אֲלָא הָהוּא דְנִפְּיק מִגּוּ חֲשׁוֹכָא. ושם (קפז): דְּאֵלְמָלָא חֲשׁוֹכָא לֹא אֶתִידַע נְהוּרָא וְכוּ' דְּאִי לֹא חֲשׁוֹכָא לֹא יִתְגַּלֵּין עֲמִיקִין וּמִסְתָּרָאן. וְנְהוּרָא עֲמָה שָׂרָא. מֵאן נְהוּרָא, דָּא נְהוּרָא דְאֶתְגַּלֵּיָא מִגּוּ חֲשׁוֹכָא. (וכיוצא בזה הוא בזוהר עוד בכמה מקומות).

ועיין עוד בזוהר (שמות יב). אָמַר רַבִּי אַבָּא, כְּמָה חֲתִיבִין אֵינוֹן בְּעֵלְמָא, דְּמִפְּקִי בְּנֵי מְעֵלְיָא, יִתִּיר מְאִינוֹן זְכָאִין. וְהָהוּא בְּרָא מְעֵלְיָא דְנִפְּק מִן חֲתִיבָא, אִיהוּ מְעֵלְיָא יִתִּיר, לְמַהוּי טְהוּר מְטָמָא. נְהוּרָא מִגּוּ חֲשׁוֹכָא. חֲכָמָתָא מִגּוּ טְפִשׁוּתָא. וְדָא אִיהוּ מְעֵלְיָא מְכָלָא. [=כמה רשעים הם בעולם, שמוציאים בנים מעולים יותר מאותם צדיקים, ואותו בן מעולה שיוצא מן הרשע הוא מעולה יותר, להיות טהור מטמא, אור מתוך חשכה, חכמה מתוך טפשות, וזהו המעולה מהכל].

